

Mnichovská zrada nebo pražský krach? Nečasova mise a rozpad Československa v roce 1938

Jan Cholínský

Dvacáté století v českých dějinách je možné nazvat nejen stoletím osmiček (a devítek) podle datace přelomových událostí, ale také stoletím manipulace veřejného mínění, vytváření propagandistických legend a zakořenění mylných myšlenkových stereotypů. Jedním z nich je sklon svalovat vlastní chyby na účet jiných, který se zrodil při zániku tzv. první republiky, když její prezident prohlásil „Západ nás zradil“ (načež abdikoval a odletěl na Západ).

Dne 15. září 1938 přiletěl do Paříže zvláštní vyslanec československého prezidenta Edvarda Beneše s tajným posláním. Jeho úkolem bylo kontaktovat předsedu francouzské socialistické strany Léona Bluma a předat jeho prostřednictvím poselství francouzské vládě. Obsahem tohoto poselství byla žádost prezidenta Beneše, aby Francie a Velká Británie jako tajní zprostředkovatelé nabídli Adolfu Hitlerovi a jeho nacistickému Německu československé pohraniční území o rozloze 4-6 tisíc kilometrů čtverečních přibližně s jedním a půl až dvěma miliony československých Němců. Oním zvláštním poslem byl Jaromír Nečas, československý ministr sociální péče, který, přes osobní nesouhlas s obsahem poselství, jako Benešovi oddaný politik a loajální ministr, svůj úkol splnil. (1)

Překvapený Blum o věci neprodleně informoval předsedu francouzské vlády Édouarda Daladiera. Po následných jednáních zástupců Francie a Velké Británie a britského předsedy vlády Nevilla Chamberlaina s Hitlerem byla československá vláda mezi 19. a 29. zářím opakovaně Francií a Velkou Británií vyzývána k odstoupení pohraničního území ve prospěch Německa. Po přijetí poslední z těchto výzev, známé jako Mnichovská dohoda, Československá republika 1. 10. 1938 po dvaceti letech své existence fakticky zanikla. Jaromír Nečas během druhé světové války zemřel a jeho rodina tragicky zahynula v osvětimském koncentračním táboře. Prezident Beneš až do konce svého života o Nečasově misi mlčel a klamal československou i mezinárodní veřejnost nepřesným vylicením „mnichovských“ událostí.

Je Nečasova pařížská mise, označovaná také jako „pátý Benešův plán“, významným nebo jen podružným faktem pro poznání tzv. mnichovské problematiky? Jaké důvody přiměly Beneše k tomu, že nabídl Německu část československého území a proč se o tom nikdy veřejně nezmínil? Jak vlastně pravda o uskutečnění tohoto plánu vyšla najevo? Proč česká historiografie strká před tímto i dalšími Benešovými lapsy hlavu do písku? Skrývá tragický osud Jaromíra Nečase ještě některá další tajemství? Následující text vychází z předpokladu, že vřazení Nečasovy mise do správného kontextu mnohovrstevnaté problematiky tzv. mnichovské krize přispěje k pochopení podstatných aspektů tehdejších událostí, ale i jejich příčin a pozdějších následků. Pokouší se také nastítnit odpověď na otázku, zda a za jakých okolností bylo Československo ve svých hranicích stvrzených mezinárodně v roce 1919 jako stát udržitelné.

Mnichovské dny aneb co bylo a co nebylo

Československá republika či tzv. první republika zanikla de facto 30. září 1938 přijetím výzvy Německa, Velké Británie, Francie a Itálie k odstoupení českého pohraničního území ve prospěch nacistického Německa. O přijetí podmínek této výzvy (Mnichovské dohody) rozhodli v rozporu s platnou ústavou, tj. bez účasti parlamentu, prezident Edvard Beneš, kolokvium vůdců politických stran a (loutková) vláda generála Jana Syrového. V říjnu 1938 pak bylo na konferenci v Berlíně již s československou účastí rozhodnuto o rozšíření území předaných Německu a o odstoupení Těšínska Polsku a v listopadu 1938 na konferenci ve Vídni o odstoupení jižního pohraničí Slovenska s jím Podkarpatské Rusi Maďarsku. Zmenšený stát, který je dnes známý jako druhá republika, byl přejmenován na Česko-Slovensko, přičemž Slovensko a Podkarpatská Rus zavedly vlastní autonomní správu. Po necelých šesti měsících se

Slovensko osamostatnilo, Podkarpatská Rus byla připojena k Maďarsku a české země, které obsadila německá armáda, se staly součástí Velkoněmecké říše a byly přejmenovány na Protektorát Čechy a Morava. Co těmto událostem předcházelo?

V roce 1938 se Československo dostalo do vážné vnitropolitické krize, která byla důsledkem dlouhodobé nespokojenosti českých (tzv. sudetských) Němců s národnostní politikou státu (2) a bezprostředně vyhrocená stupňovanými požadavky radikální Sudetoněmecké strany (SdP) pod vedením Konrada Henleina. Národnostní složení obyvatelstva bylo velkým vnitřním problémem Československa již od vyhlášení tohoto státu v říjnu 1918. Jeho vlády, tvořené až na výjimky výhradně Čechy, však nedospěly ani po dvaceti letech k takovému řešení této problematiky, které by bylo akceptovatelné pro sudetské Němce a dostalo původní dohodě se Slováků. (3) Henleinova SdP v roce 1935 zvítězila v parlamentních volbách, když jí volila dvoutřetinová většina z více než třímilionového sudetoněmeckého etnika v Československu, a získala dokonce více hlasů než nejsilnější česká strana – strana agrární. Henlein a spol. veřejně prosazovali nejprve legitimní autonomistické požadavky uznání sudetských Němců jako rovnoprávného státního národa, uznání němčiny za státní jazyk vedle češtiny a slovenštiny a zavedení samosprávy v pohraničních oblastech obývaných převážně občany německé národnosti. Stále více se však dostávali pod vliv nacistického Německa, až se stali pouhým nástrojem Hitlerovy dobovačnické politiky a jedinou alternativou pro ně zůstalo připojení československého pohraničí k Německu. Tak se postupně sami připravili o legitimitu i o legalitu v rámci československého právního řádu. (4)

Tím, že Hitlerovo Německo vstoupilo do stávající situace a pasovalo se za ochránce údajně utiskované německé menšiny v Československu, se z vnitropolitického problému stal problém mezinárodně politický, jehož vyřešení bylo spojováno se zachováním míru v Evropě, a který dramaticky kulminoval ve druhé polovině září 1938. Vzhledem k Hitlerově rétorice a jeho v roce 1938 již zcela zjevné snaze zmocnit se československého pohraničí a k mezinárodní izolaci Československa ve střední Evropě, která byla důsledkem jeho neprozíravé zahraniční politiky (5), měl pro Československo vedle připravenosti vlastní armády zásadní význam postoj Francie – jeho klíčového spojence a domnělého patrona, jenž byl ovšem vůči tomuto problému nejednoznačný. Československý prezident Beneš a premiér Milan Hodža se proto na domácí politické scéně „pět minut po dvanácté“ pokoušeli neúspěšně realizovat čtyři tzv. plány na urovnání československo-sudetoněmecké krize, a proto se o následné pařížské misi ministra Nečase hovoří také jako o pátém plánu (realizovaném tajnou diplomacií na scéně mezinárodní).

Francouzský předseda vlády Daladier se o Nečasově misi a Benešově návrhu dozvěděl ještě před svým odletem do Londýna, kam se chystal s ministrem zahraničí Georgem Bonnetem k rozhodujícím politickým rozhovorům ve věci československo-sudetoněmecké krize, sjednaným na 18. 9. s představiteli francouzského klíčového spojence – Velké Británie. Francie měla podle smlouvy uzavřené v roce 1924 a dohody z roku 1925 poskytnout Československu v případě „nevyprovokovaného napadení Německem“ vojenskou pomoc. Francouzští političtí představitelé však byli v otázce této pomoci proti případnému německému útoku (jehož deklarovanou motivací by byla pomoc Německa utlačovaným sudetským Němcům) nejednotní nebo nerozhodní, což lze říci i o francouzském veřejném mínění. Jednoznačně proti vojenskému angažmá a za revizi smluv byli důrazní odpůrci války a ti, kteří byli přesvědčeni, že Francie nemá takový vojenský potenciál, aby byla schopna závazku dostát. Velký vliv zde měl i kontinuální postoj Velké Británie, která dávala najevo svou neochotu jít po boku Francie do případné války proti Německu za udržení Československa v jeho hranicích stvrzených mírovou konferencí konanou po skončení první světové války v Paříži v roce 1919.

Francouzské protikladné názory z roku 1938 výstižně reprezentují výroky dvou tamních významných právníků. Joseph Barthélémy vznesl v tisku otázku, zda je nutné, aby kvůli zachování formy československého státu, který je politickým agregátem několika národů, byl rozpoután světový konflikt a zda je nutné, aby kvůli tomu, že tři milióny Němců zůstanou pod pražskou vládou, zahynuly tři milióny Francouzů. Odpověděl si na ni sám konstatováním, že Francie není povinna vést válku jen proto, aby udržela Sudety v područí Prahy. Oproti tomu Émil Giraud vypracoval pro Daladierovu vládu rozsáhlou analýzu v níž uvedl: „V naší současné

krizi by bylo tím nejhorším možným řešením obětování Československa skryté i nepokryté. To by umožnilo Hitlerovi nejen dosáhnout svého krátkodobého cíle, ale ve svém důsledku v letech 1939 nebo 1940 rozpoutat válku proti Anglii a Francii, kterou by mohl vyhrát." Tento názor zastávali (včetně některých ministrů) nejen ti, kteří stejně jako Giraud věřili, že obětování Československa by mohlo v budoucnu ohrozit samotnou Francii, ale také ti, pro které bylo dodržení závazků samo o sobě věcí cti. (6)

Nicméně po Nečasově misi, která byla ještě nepřímo stvrzena zprávou francouzského vyslance v Praze Victora de Lacroixe o jeho rozhovoru s Benešem, měli Daladier s Bonnetem při setkání s Brity v rukou výrazný argument a zároveň politické alibi, které jim usnadnily rozhodování a ospravedlňovaly jejich souhlas, který byl nyní také přijatým stanoviskem francouzské vlády, s odtržením sudetského pohraničí od Československa a pasivitu Francie při německém nátlaku na toto řešení v souladu s vůči Německu smířlivou britskou politickou linií. Beneš se totiž kromě vyslání Nečase do Francie v podobném smyslu vyjádřil také v uvedeném rozhovoru s de Lacroixem, když se zmínil o tom, že již v roce 1919 byl pro přenechat Německu území osm tisíc čtverečních kilometrů obývané 800-900 tisíci sudetskými Němci. Následně se francouzští politikové na jednání v Londýně dozvěděli ještě o Benešově rozhovoru s britským vyslancem Newtonem, který měl podobný obsah. (7)

Velká Británie s Československem žádnou podobnou smlouvu jako Francie neměla a její političtí vůdcové, dodejme, že zcela pochopitelně, nehodlali pro vzdálené Československo riskovat životy britských vojáků. Navíc někteří z nich naivně věřili, že zdrženlivou politikou tzv. appeasementu (smířlivosti) vůči nacistickému Německu dokáží udržet evropský mír, což ovšem již tak pochopitelné není. Jiní, mezi něž patřil i Winston Churchill, se však stavěli proti vyjednávání s Hitlerem. (8) Mnozí britští politikové a publicisté zastávali názor, že po první světové válce bylo „přidělení“ území s početným německým a maďarským obyvatelstvem Československu chybným rozhodnutím pařížské mírové konference a poukazovali i na to, že Československo nesplnilo sliby svého tehdejšího zástupce a současného prezidenta Beneše o vnitřním uspořádání státu. (9) K problematice československo-sudetoněmecké krize se mj. vyjádřil také proslulý historik Arnold J. Toynbee v roce 1937 ve vlivných listech The Economist a The Times v tom smyslu, že česká politika vůči sudetským Němcům není demokratická a její součástí jsou mnohé přehmaty a nedostatky. Mimo jiné přirovnal situaci sudetských Němců v Československu k situaci Walesanů ve Velké Británii a vznesl při tom otázku, co by se asi přihodilo, kdyby Anglie spatřovala hrozbu v tom, že se ve Walesu mluví walesky a kdyby tam poté v rámci ochrany vyvážela anglické listonoše a výhybkáře. (10)

V srpnu 1938 vyslala britská vláda se souhlasem Prahy do Československa misi v čele s finančníkem a bývalým ministrem lordem Walterem Runcimanem, která měla vyhodnotit situaci a přispět k mírovému urovnání problému podle britských představ. Runciman dospěl k názoru, že československé úřady za posledních dvacet let sice sudetské Němce aktivně neutlačovaly, ale „vyznačovaly se netaktností, nedostatkem porozumění, malichernou nesnášenlivostí a diskriminací do té míry, že nespokojenost německého obyvatelstva nutně musela vést k revoltě". Ve své zprávě dále konstatoval po neúspěšných jednáních po již čtvrtém plánu na zlepšení situace předloženém československou vládou, že vinu za stávající přerušování těchto jednání mají sice radikálové z Henleinovy strany, ale zároveň doporučil aby okresy, v nichž mají sudetští Němci většinu byly neprodleně postoupeny Německu. Pro československou vládu nyní již bylo pozdě dále vyjednávat o míře sudetoněmecké autonomie – SdP pod vlivem Hitlera už o ni nestála a Britové začali podporovat separatistické požadavky SdP. (11)

Dne 15. 9. navštívil hlavní představitel politiky a filozofie appeasementu, britský ministerský předseda Chamberlain, v německém Berchtesgadenu Hitlera a přislíbil mu podporu ve věci získání československého pohraničí pro Německo. Hitler, který připravoval vojenský vpád do Československa byl překvapen jeho prohlášením, že pokud opravdu nechce víc než sudetské oblasti, pak je může mít. Odpověděl, že o víc mu nejde, což byla lež, která ale zároveň

znamenal jisté oddálení vojenské agrese Německa vůči Československu. O Chamberlainově chystané cestě byl československým vyslancem v Londýně Janem Masarykem dne 14. 9. informován Beneš a vstoupil zvláštním způsobem do této mezinárodněpolitické hry o československé pohraničí prostřednictvím Nečasovy mise. Zároveň 14. a 17. 9. v již zmíněných soukromých rozhovorech sděloval vyslancům Velké Británie a Francie, že již na mírové konferenci v roce 1919 byl pro, aby část pohraničí připadla Německu. Z následujících porad francouzských a britských diplomatů zahájených 18. 9. v Londýně pak vznikla diplomatická nota z 19. 9., která československou vládu žádala o předání „oblastí převážně obývaných sudetskými Němci v rámci hranic československého státu“ Německu. Tuto notu nejprve československá vláda premiéra Milana Hodži odmítla a v její odpovědi z 20. 9. mj. stálo, že „vláda československá nemůže z důvodů ústavních učiniti rozhodnutí, které se týká hranic“ (podle tehdejší československé ústavy mohl takovéto rozhodnutí udělat jen parlament).

Z francouzské strany však přišla překvapivá a dnes již ne příliš známá informace o tom, že ještě 20. 9. večer si Hodža s vědomím Beneše objednal u Francie a Velké Británie prostřednictvím vyslance de Lacroix nátlakové „ultimatum“, aby vše naoko vypadalo jako tuhý diplomatický boj a přijetí podmínek odstoupení území tak bylo pro československou veřejnost stravitelnější. Hodža, podle depeše francouzského vyslance odeslané z Prahy do Paříže 20. 9. večer, argumentoval tím, že československá vláda, její prezident a armádní velení, se potřebují krýt před vlastním obyvatelstvem a tato forma intervence je prý jedinou možností, jak zabránit sebevražednému střetnutí s německou armádou a zachránit mír. (12) Vyslanci tedy se souhlasem svých vlád údajně Hodžově žádosti vyhověli a oním požadovaným „nátlakem“ se stala jejich návštěva u Beneše v brzkých ranních hodinách 21. 9. na Pražském hradě, která ovšem podle jejich verze byla jen diplomatickou šarádou. Během této návštěvy je Beneš požádal o písemné znění požadavků jejich vlád a to od nich ještě téhož dne také dostal. Jakékoliv své i Hodžovo objednání ultimata však poté vždy popíral a návštěvu vyslanců líčil dramaticky jako hrubý nátlak. Zůstává zde tedy tvrzení proti tvrzení a z hlediska historiografie není tato otázka dosud zcela vyjasněna. (13) Pro francouzskou verzi ovšem hovoří existence depeše de Lacroix, kterou odeslal do Paříže po svém rozhovoru s Hodžou 20. 9. ve 21 hodin 45 minut a nepřímo také několik dní předtím uskutečněná Nečasova mise a pozdější Benešova snaha misi popřít. Ještě týž den, kdy vyslanci navštívili Beneše s ultimatem (21. 9.), vydala Hodžova vláda prohlášení, že „přinucena okolnostmi, ustupujíc neobyčejně naléhavým domluvám“ přijímá podmínky na odstoupení pohraničního území, které odpovídaly požadavkům britsko-francouzské note, aniž by rozhodnutí projednala v parlamentu.

Následující den, 22. 9., dostal Beneš telegram od československého vyslance v Paříži Štefana Osuského, který ho informoval o setkání několika ministrů francouzské vlády s Daladierem. Osuský psal, že někteří ministři protestovali proti nátlaku a konstatovali, že jsou pro, aby Francie i za cenu ztrát na životech uhájila svou čest a Československo neopouštěla. A dále také to, že Daladier jim řekl, že Beneš si sám francouzský postoj vyžádal, aby se kryl, načež po něm ministři chtěli, aby to prohlásil veřejně a očistil tak Francii z obvinění, že Československo zradila. Daladier jim odpověděl, „že by pak prezidenta Beneše zabil“ a že si vše ještě rozmyslí. Osuský žádal Beneše, aby mu obratem poslal vyjádření, že tato obvinění jsou „nejsprostší kalomnie“. (14) Beneš odpověděl 23. 9. a uvedl, že odmítá jakékoliv ničemné obvinění v tomto smyslu, že nátlak, který měl ráz ultimáta, pokládal za strašlivý a že oběma vyslancům řekl, že „celá ta věc je jedinečná v historii“ a že „zůstane navždy potupou Francie a Anglie“. (15)

Tím ovšem politická hra o československé pohraničí neskončila. Jednak proto, že proti odstoupení území se v Československu zorganizoval silný občanský odpor a Hodžova vláda musela 22. 9. odstoupit, a rovněž proto, že Hitler, který nyní cítil převahu, své požadavky ještě zvýšil. Když Chamberlain přicestoval 22. 9. na schůzku do německého Bad Godesbergu, aby Hitlerovi s potěšením oznámil, že československá vláda souhlasí s odstoupením sudetského pohraničí, Hitler mu odpověděl, že ho to velice mrzí, ale o tohle řešení již nemá zájem, nyní chtěl okamžité odstoupení širšího území a uznání následných československých hranic podmiňoval urovnáním vztahů Prahy s Polskem a Maďarskem, což znamenalo odstoupení dalších pohraničních lokalit těmto státům. Chamberlain mu vytkl, že porušuje své slovo a po následném Hitlerově vysvětlujícím monologu bylo jednání přerušeno. Chamberlain

neprodleně informoval o situaci britská a francouzská místa včetně britského vyslance v Československu, který dostal pokyn předat československé vládě vzkaz, v němž mj. stálo: „Dohodli jsme se s francouzskou vládou informovat československou vládu, že obě vlády nemohou nadále brát odpovědnost radit Československu, aby nemobilizovalo“. Rozladěný Chamberlain tehdy napsal Hitlerovi ze svého hotelu, že britské veřejné mínění není nakloněno tolerovat jeho nové požadavky, ale zároveň ho požádal, aby tyto požadavky sepsal formou memoranda. Poté se oba znovu sešli, avšak během tohoto setkání se již dozvěděli o československé mobilizaci, načež Hitler prohlásil, že tím to tedy končí, ale ještě předal Chamberlainovi memorandum požadující mj., aby na přiložené mapě vyznačené československé pohraniční území bylo 1. 10. připraveno k předání Německu včetně neporušených vojenských, dopravních a hospodářských zařízení, přičemž o dalším sporném území mělo rozhodnout lidové hlasování. Hitler ještě Chamberlainovi na rozloučenou řekl, přičemž opět lhal, že toto je jeho poslední územní požadavek v Evropě.

Když si Beneš přečetl anglo-francouzský vzkaz se zmínkou o mobilizaci, byl mimořádně rozrušen. V domnění, že se postoj velmocí náhle neočekávaně obrací ve prospěch Československa, řekl „ano, ano, to je válka“ a souhlasil s vyhlášením mobilizace. (16) Ta byla poté 23. 9. vyhlášena a vcelku úspěšně provedena, rychle narukovaly zálohy a československá armáda zaujala obranné pozice. Vojenští velitelé i mobilizovaní civilisté byli odhodláni i přes nepříznivou situaci bránit hranice své vlasti. Ač již bezprostředně po vyhlášení mobilizace očekávali českoslovenští politici a vojenští představitelé útok německé armády, k jejich překvapení k němu nedošlo. Dne 25. 9. tedy dodala československá vláda Chamberlainovi stanovisko k Hitlerovu memorandu, v němž stálo, že „požadavky pana Hitlera v jejich nynější formě jsou naprosto a bezpodmínečně nepřijatelný“. Nová československá vláda pod vedením bývalého legionáře generála Jana Syrového se stala pro nespokojené občany příslibem obrany vlasti a vyhlášená mobilizace tyto naděje ještě prohloubila. Očekávání veřejnosti bylo však jen iluzí protože Syrový a spol. nejen, že nezrušili souhlas Hodžovy vlády s odstoupením území z 21. 9., ale byli jen vykonavateli rozhodnutí prezidenta Beneše a kolokvia českých politických vůdců, přičemž rozhodující slovo v zásadních otázkách měl prezident.

Hitler překvapivě vyčkával a provedl pozoruhodný taktický tah, když prostřednictvím britského vyslance v Německu Nevila Hendersona předal Chamberlainovi anglické přepisy telefonických rozhovorů československého vyslance v Londýně Jana Masaryka s jeho ministerstvem zahraničí a s prezidentem Benešem. Tyto rozhovory, které v průběhu září zachytila německá zpravodajská služba, měly cenu nejen informační, ale také kompromitační. Masarykovo (ne)diplomatické vyjadřování totiž zahrnovalo obscénní výrazy, jimiž častoval britské politiky a diplomaty. Nazýval Chamberlaina „starým volem“, o vládě Velké Británie prohlásil, že „jsou to jen pitomci, kteří mají patnáct křížníků a bojí se, že o ně přijdou“, premiérova blízkého spolupracovníka tituloval „ta svině Horace Wilson“, o Chamberlainovi po jednání s Hitlerem referoval, že „Němci z něho udělali takovou fašírku, že dnes ráno nebyl schopen ani koktat“ atd. (17) Není známo, jak reagoval britský premiér při četbě těchto materiálů, ale s Masarykem ani s Benešem se již nikdy nesesetkal a svůj postoj k Československu vyjádřil zorganizováním později nechvalně proslulé mnichovské konference.

Chamberlainův poradce Wilson při své návštěvě u Hitlera dne 26. 9. znovu opakoval, že vše lze stále vyřešit jednáním, ale Hitler nyní trval nekompromisně na splnění požadavků ze svého godesberského memoranda. Večer téhož dne pak pronesl v berlínském Sportpalastu řeč ostře namířenou proti Československu a zejména osobně proti Benešovi, v níž prohlásil, že jeho trpělivost je již vyčerpána, že nebude dál přihlížet, jak šílený Beneš týrá tři a půl milionu Němců a že je nyní na Benešově rozhodnutí zda bude válka nebo mír – podle toho zda přijme podmínky z Bad Godesbergu. Následující den vydal směrnice k zahájení vojenského útoku v rámci plánu Fall Grün na 30. 9. a odeslal Chamberlainovi dopis, v němž stálo, že mu jde jen o Sudety a že se německá armáda po vstupu na československé území zastaví na národnostní hranici. Chamberlain mu odpověděl 28. 9., že „vše podstatné může dostat bez války“ a zároveň požádal italského diktátora Benita Mussoliniho, aby pomohl zorganizovat konferenci vrcholných zástupců velmocí v Mnichově. To se stalo a Mussolini, Chamberlain a Daladier byli pozváni k narychlo připravenému jednání do Mnichova. Ještě předtím však Britové (27. 9.) i Francouzi (28. 9.) znovu apelovali na Prahu, aby Československo dostalo souhlasu Hodžovy

vlády a připravilo se k předávání Německem požadovaného území. (18) Stanovisko „nedoporučující nemobilizovat“ vyjádřené jako bezprostřední reakce na Hitlerovy stupňující se požadavky bylo v tomto ohledu již nepodstatné.

Mnichovskou konferenci, která se uskutečnila 29. 9., zahájil Hitler ve 12 hodin 45 minut a přitom prohlásil, že „existence Československa v jeho nynější podobě ohrožuje mír v Evropě“. Chamberlain souhlasně konstatoval, že „československá otázka je evropskou otázkou a její vyřešení je pro velmoci nejen právem, ale i povinností“. Následně bylo ustanoveno, že Německo obsadí československé území s německou většinou ve dnech 1. až 10. 10. a že o dalším sporném území rozhodne mezinárodní výbor složený ze zástupců účastníků konference a Československa. Konečný text dohody měl osm bodů a několik dodatků včetně garance nových československých hranic Francií a Velkou Británií proti nevyprovokovanému útoku. Byl podepsán 29. 9. v pozdních večerních hodinách Hitlerem, Mussolinim, Chamberlainem a Daladierem a oznámen československým diplomatům Hubertu Masaříkovi a Vojtěchu Mastnému přizvaným až 30. 9. v půl druhé ráno. Poté byl ještě ráno v 6 hodin 15 minut oficiálně předán československé vládě německým vyslancem v Praze Andorem Henckem.

Prezident Beneš, vláda a vůdcové vládních politických stran (s výjimkou strany Národní sjednocení) mnichovský ortel ještě týž den – 30. 9. – přijali s odůvodněním, že osamocená válka proti Německu by byla národní sebevraždou. Toto rozhodnutí však bylo znovu porušením československé ústavy, podle níž mohl o změně státních hranic rozhodovat pouze parlament. Bylo velkým zklamáním pro armádní velení a československé občany, kteří projevíli v době mobilizace odhodlání k obraně státních hranic. Od té doby vedou Češi odborné i laické spory o to, zda kapitulace byla nezbytná a také o to, jak by se situace dále vyvíjela v případě odmítnutí mnichovského diktátu. To lze však jen obtížně odhadovat. Posudky vojenských odborníků hovoří o tom, že německá armáda by patrně po několika týdnech prorazila československé obranné pozice, když předtím by německá letecká převaha mohla způsobit velké škody ve vnitrozemí, byť Hitler v Mnichově přislíbil, že v případě československé neústupnosti nebudou německá letadla útočit na civilní cíle. V neprospěch Československa je třeba vzít v úvahu také nepřátelské postoje Maďarska a Polska, států které měly vůči němu rovněž (a nikoliv zcela neoprávněné) územní požadavky.

Do situace však mohly zasáhnout ještě i jiné faktory než pouhá vojenská síla. V Německu mohlo dojít k vojensko-politickému převratu, protože část generality armády válku proti Československu neschvalovala a měla připraven plán na svržení Hitlera v případě, že vydá povel k útoku. (19) V Československu se ovšem mohla situace také zkomplikovat a mohlo zde rovněž dojít k politickému převratu, případně i k rozsáhlým občanským nepokojům. Většina Slováků se hlásila k politickému programu slovenské lidové národní strany vedené knězem Andrejem Hlinkou, která dlouhodobě neúspěšně usilovala o (Čechy přislíbenou) autonomní správu Slovenska, a nesympatizovala s pražskými centristy, jejichž hlavním představitelem byl Beneš. Není tudíž zcela jasné, jak by se vyvíjela v případě války s Německem situace na Slovensku. (20) Dále je možné uvažovat o tom, že Francie by již na začátku vojenského střetu oficiálně zveřejnila fakta o Nečasově misi, aby se vyvinila z nedodržení spojenecké smlouvy. Důsledkem by vedle pádu Beneše byla pravděpodobně i krize politického systému. Do mocenských pozic se tak mohli dostat nejen rozhodní zastánci obrany státu a s nimi i proradní komunisté ve službách Stalinova Sovětského svazu, ale v případě nepříznivého vývoje vojenského konfliktu i politikové se vstřícným vztahem k Německu.

Uvedené hypotézy následného vývoje jsou však spekulativní nejen ze své podstaty, ale také vzhledem k tomu, že v tehdejší situaci s jednoznačnou vůdčí pozicí prezidenta bylo rozhodnutí o vojenské obraně státu téměř vyloučeno. Pokud by totiž Beneš po 15. 9. rozhodl proti vůli Francie o obraně státu, pak jedině s rizikem, že Francie odtajní jeho tajné návrhy na odstoupení území. V emociálně vypjaté situaci v Československu by se po takovémto odhalení jeho tajné diplomacie jistě musel obávat nejhoršího. Když tedy prohlásil, že za daných okolností nepovede národ na válečná jatka, chránil nejen národ před zcela jistě lidskými ztrátami (k nimž ovšem později stejně došlo), ale i sám sebe před politickým pádem. Zároveň si osočováním Západu ze zrady vytvářel alibi a připravoval výchozí pozici pro svoji další politiku. Jeho vůdčí postavení mu umožňovalo kontrolovat situaci a jeho názory byly

respektovány většinou funkcionářů ve vedení většiny českých politických stran včetně nejsilnějších agrární a sociálně demokratické. Jako jediná možnost někdejší obrany státu se tedy jeví vojensko-politický převrat, o němž uvažovali někteří méně významní politikové s několika významnými vojenskými veliteli, ale ke kterému nedošlo, čehož později ve svém doživotním exilu veřejně litoval generál Lev Prchala.

V září 1938 zde byli také proradní komunisté, kteří sice halasně podporovali vojenskou obranu státu, ale jejichž skutečným cílem vždy bylo co nejvíce oslabit a rozložit politický systém a připravit podmínky pro revoluci a vlastní převzetí moci. Krom toho je všeobecně známo, že byli řízeni Moskvou a nehájili zájmy československé, ale zájmy mezinárodního komunistického hnutí, tj. zájmy Sovětského svazu. V této souvislosti připomeňme ještě iluzorní pseudospojenectví Československa se Sovětským svazem pod krutovládou Josefa Stalina, stvrzené smlouvou z roku 1935, jako jeden z omylů československé předválečné zahraniční politiky. Pro Stalina a spol. bylo hlavním strategickým mezinárodně-politickým cílem rozpoutání světové komunistické revoluce, respektive prosazení sovětské moci všude tam, kde je to jen možné. Komunisty později proklamovaná nabídka vojenské pomoci Sovětského svazu Československu v roce 1938 byla jen součástí jejich propagandy. O jakou pomoc ze strany Sovětů se ve skutečnosti mělo jednat ukázaly poválečné tři roky a následné půlstoletí „bratrské spolupráce“, která byla faktickou a posléze i komunistickým parlamentem právně stvrzenou sovětskou okupací.

Této – již druhé – okupaci Československa ovšem otevřela dveře „pomnichovská“ československá zahraniční politika během druhé světové války a po jejím skončení, jejímž hlavním architektem a vykonavatelem byl znovu Edvard Beneš podporovaný svými přívrženci a vlastní prosovětskou propagandou. Ve zjevné snaze po zadostiučinění po předešlém krachu, po naplnění svých mocenských ambicí a po realizaci svých sociálně-inženýrských vizí o autoritativním socializujícím politickém systému (21) se Beneš (a s ním i jeho přívrženci převážně z levicových politických stran) během války odvrátil od západních demokratických tradic, přimkl se ke Stalinovi a spojil se s česko-slovenskými komunisty. Po válce pak nastolili v obnoveném Československu diktaturu tzv. Národní fronty potlačující nejen principy tradiční liberální demokracie a politická práva občanů, ale i neoddiskutovatelná přirozená práva lidská. Problematika Národní fronty a cesta komunistů k neomezené moci je však již samostatným na „Mnichov“ navazujícím a rovněž značně spleťtým tématem české moderní historie. (22)

Jedním z prvořadých cílů Národní fronty se stalo vysídlení a vyvlastnění českých-sudetských Němců z obnoveného Československa. Ze zde žijících tří miliónů příslušníků tohoto etnika byl tento cíl naplněn u přibližně dvou miliónů a sedmi set tisíc. Tento akt byl odůvodněn jako odplata za zradu československého státu, kolaboraci s nacistickým Německem a zároveň jako opatření, díky kterému se předejde obdobnému nebezpečí do budoucna. Zároveň byl nacionalistickými hesly nadšeně oslavován obnovený a „nyní očištěný“ slovanský národní stát. Faktem je, že Henleinově SdP daly svůj hlas na dvě třetiny českých Němců. Ne všichni její členové a příznivci ovšem vítali stupňující se radikalizaci strany a ne všichni byli přívrženci Hitlera či aktivními nacisty. Naopak připomeňme, že za zachování státu se veřejně a aktivně postavili sudetoněmečtí sociální demokraté. Proti státu se nepochybně provinili a potrestání měli být vůdcové SdP, kteří se dali do Hitlerových služeb a pronacističtí sudetoněmečtí extrémisté. Avšak princip tzv. kolektivní viny, tj. odsouzení všech českých Němců k vysídlení a vyvlastnění na základě jejich etnické příslušnosti, je nesmyslný jak z hlediska právního tak z hlediska mravního. Způsob, jakým bylo vysídlení provedeno, pak je odsouzeníhodný, a to od vyzývání představitelů státu k násilí až po beztrestně páchané a poté ještě amnestované násilí na sudetoněmeckých civilistech včetně žen a dětí. (23)

Úsloví „hanebná zrada Západu“ se stalo zaklínadlem českých moderních dějin v podání komunistických, ale i současných historiků a je součástí české národní historické identity. Ještě po šedesáti letech v jubilejním roce 2008 prezentovali preferovaní historikové a politologové na odborných konferencích i v médiích „mnichovskou“ problematiku jednostranně v obdobném smyslu aniž by adekvátně analyzovali také problematické aspekty samotného vzniku Československa, československé národnostní a mezinárodní politiky či Nečasovu misi a dostupné údaje ve věci tzv. objednaného ultimata československé vládě související stejně jako

kapitulace 21. a 30. 9. s krizí ústavnosti a zákonodárné moci. (24) Ve školních učebnicích se žáci a studenti o těchto aspektech ani o Nečasově misi rovněž nedočtou, ale dozvědí se jen to, že Československu připravili politickou porážku ti, jimž věřilo a dokonce také jeho přímý spojenec Francie, že Francie nedodržela spojeneckou smlouvu a dokonce naléhala aby Československo Hitlerovi vyhovělo, že o Československu se rozhodovalo v zahraničí, že mise lorda Runcimana nebyla nestranná a že vlivem těchto okolností snahy československé vlády vyzněly naprázdno. (25)

Připomeňme tedy ještě, že v případě Velké Británie se o žádnou zradu Československa nejednalo a ani jednat nemohlo, protože zde neexistoval smluvní závazek. V případě Francie rovněž není zcela na místě hovořit o zradě, přihlédneme-li k tomu, že konečnému francouzskému rozhodnutí předcházely aktivity československého prezidenta a premiéra směřující k odstoupení pohraničního území a koneckonců i oficiální dvojnásobný (21. 9. a 30. 9.) souhlas československé vlády s vydáním pohraničí. Pokud však již chceme být vůči Západu kritičtí, měli bychom hovořit o chybné sázce na francouzskou kartu ve středu Evropy a o Francii jako o špatně zvoleném klíčovém spojenci. Tato ambiciózní velmoc zde po první světové válce bez rozpaků převzala politický vliv a v opojení z možnosti potupit Německo (26) nebyla schopna provádět prozíravou a zodpovědnou politiku. Mnohem lepší by však bylo sebekriticky uvažovat o vlastních chybách, s nimiž bylo spojeno samotné založení Československa v roce 1918 i jeho následná existence. Mezi ně patřily nemístné velikášství a nedostatek velkorysosti české respektive čechoslovakistické vládnoucí oligarchie vůči národnostním tužbám českých Němců a Slováků i nedostatek prozíravosti při tvorbě nového státu a již zmíněném „vývozu“ zájmů zahraniční politiky mimo střední Evropu. (27)

Beneš a Nečas aneb Kdo koho vlastně zradil

Prezident Beneš se ve svých veřejných proslovech během druhé světové války a po válce a ani ve svých pamětech o Nečasově misi nezmínil – nezapadala totiž do jeho vysvětlení „mnichovských“ událostí. Jako zkušený pragmatický politik věděl, že tato jeho diplomatická aktivita je z hlediska udržení vlastní důvěryhodnosti pro veřejnost „nevysvětlitelná“. V případě zveřejnění mise během války by těžko mohl získat vedoucí místo v zahraničním odboji a v případě zveřejnění po válce by byla ohrožena jeho další politická kariéra, byť již byla zajištěna diktátem Národní fronty a omezením svobod v oblasti sdělovacích prostředků. Nepochybně by se rovněž rozplynul pracně vybudovaný mýtus o Benešovi jako o prezidentu „Budovateli“.

Hypotéz o tom, proč Beneš udělal v září 1938 tak výraznou politickou chybu a zároveň diplomatický nonsens, když vyslal Nečase do Francie, je v podání českých historiků několik. Autor rozsáhlého doplňujícího komentáře k nejnovějšímu vydání Benešových pamětí, Milan Hauner, zastává názor, že poté, co se Beneš dozvěděl o chystaném jednání Chamberlaina s Hitlerem, chtěl v této zoufalé situaci do jednání nepřímo vstoupit s cílem korigovat Hitlerovy požadavky a zachránit tak z pohraničních území co možná největší část. Autor významné studie o konferenci vítězných velmocí konané po druhé světové válce Postupim a Československo Milan Churaň naopak prezentuje tuto Benešovu aktivitu jako snahu využít situace a zbavit se zároveň s odstoupením pohraničí maximálního počtu nepohodlných sudetoněmeckých občanů, kteří nejen že představovali ohnisko napětí ve státě, ale zároveň byli z pohledu (Benešovi blízkého) slovanského nacionalismu cizorodým prvkem v národním společenství. Jiní historikové Nečasu misi opomíjejí (Robert Kvaček), dezinterpretují (Zdeněk Kárník) nebo bagatelizují (Jindřich Dejmek). (28)

Někdejší známý sudetoněmecký pročeskoslovenský politik, sociální demokrat Wenzel Jaksch, vyslovil ve své knize Cesta Evropy do Postupimi názor: „Benešova myšlenka, že situaci lze zachránit částečným odstoupením území, byla absurdní“, ale „vytvořila most ke kapitulaci“. Podle Jaksche Beneš od poloviny září už nebojoval za zachování Československa, ale pouze za své osobní alibi. Pochopil, že jeho zahraničněpolitické koncepce selhaly a že území získaná pro Československo v roce 1919 nejsou velmocí ochotny pro tento stát dál hájit a vykonstruoval legendu o zradě Západu. Jeho cílem bylo udělat z Československa a ze sebe sama oběť této údajné zrady. (29)

Ve své knize pamětí Mnichovské dny, která je ovšem více propagandistickým než vzpomínkovým textem, samotný Beneš napsal, že se po zralé úvaze rozhodl ustoupit nátlaku Francie a Velké Británie, protože předpokládal, že Německo se nespokojí jen s pohraničím a napadne i zmenšené Československo, na jehož stranu se pak přeci jen přidají Francie s Velkou Británií a s nimi Sovětský svaz a po porážce Německa bude odstoupené pohraniční území navráceno Československu. (30)

Pokud vezmeme v úvahu tato slova, můžeme hypoteticky rozšířit Jakschův názor ještě o předpoklad, že Beneš se „po zralé úvaze“ začal připravovat již ve druhé polovině září 1938 na válku a poválečnou revoluční situaci. Pak je možné pohlížet na jeho „mnichovskou“ politiku nejen jako na snahu ospravedlnit očerněním Západu krach vlastní „staré - profrancouzské“ zahraničně-politické linie, ale zároveň jako na počátek linie „nové - prosovětské“ směřující k naplnění vlastních představ o novém vnitřním uspořádání státu a novém mezinárodním ukotvení. Tyto představy byly spojeny s úsilím zbavit se českých Němců, s plánem zavést autoritativní socializující režim a s lnutím k Sovětskému svazu jako k záštitě těchto „velkých změn“. Nečasova mise – tato v tísní improvizovaná a neúspěšná snaha vyřešit sudetoněmecký problém – se pak jeví jako počátek zcela nové politiky (počátek velkého tajného plánu). Na Nečasovu misi a následnou kapitulaci navázal Beneš propagandou s hesly o selhání Západu, odvěkém německém nepříteli, slovanské vzájemnosti, krachu liberalismu a nezbytnosti socialismu. Konečným výsledkem po sedmi letech jeho systematické práce bylo naplnění všech tří uvedených představ v tzv. třetí československé republice. Ve spojení s komunisty, a za tiché podpory sovětské armády, se svými přívrženci – národními socialisty, lidovci, sociálními demokraty – využil poválečnou revoluční situaci k budování třetí republiky pod diktaturou Národní fronty. Politický systém obnoveného státu se tak stal konglomerátem Benešovy „vědecké politiky“ (jak svoji pragmaticko-utopickou činnost nazýval) a cílené strategie komunistů, pro které ovšem byla součinnost s Benešem a spol. v Národní frontě jen první částí dvoufázové revoluce. (31)

Beneš nedokázal „vědecky“ správně vyhodnotit dvě podstatné věci. Nepředvídal či nepochopil, že komunisté se nebudou chtít (uskutečňujíc zase svoji vědeckou politiku) dělit o moc ve státě a zároveň si nedokázal připustit, že zahlazování stop po selhání jeho předválečné zahraničně-politické koncepce a také po scestné Nečasově misi je dlouhodobě neudržitelné. Dezinformace a snahy zamlžit realitu v psaných textech a ve veřejných projevech z Benešovy dílny ve srovnání s dnes známými a prokazatelnými fakty, stejně jako způsob, jak se choval během války i po válce vůči svým oponentům, podávají výstižný obraz o jeho politickém a lidském profilu.

V knize Mnichovské dny zopakoval Beneš své stanovisko k britsko-francouzskému ultimatu z 20. 9. 1938. Popřel jeho objednání Hodžou, jakož i svoji účast na něm a zároveň obvinil francouzskou stranu, že celou věc vykonstruovala a depeši vyslance de Lacroix (oznamující žádost Hodži a Beneše o ultimátum jako politické alibi) označil za falzifikát. Připomněl také, že osobním dopisem (z 20. 1. 1939) de Lacroixovi uvedl na správnou míru nevhodné interpretace jejich rozhovoru z 16. 9., podle nichž měl činit nářázky na možnost odstoupení pohraničí. De Lacroixovi v tom smyslu napsal, že o svém návrhu na odtržení pohraničních území z roku 1919 se zmínil jen „zcela náhodně a mimochodem“, čemuž ovšem snad nemohou věřit ani Benešovi skalní obdivovatelé. V tomto dopisu dále vědomě lhal (minimálně s ohledem na Nečasovu misi), když prohlašoval, že „nikdy nedal ani návrhu ani souhlasu, ať oficiálně či neoficiálně, k odstoupení československého území, až teprve, když byly Československu intervencí francouzsko-britskou pověstné noci 21. září vnuceny franko-britské návrhy“ a dále, že nikdy „jsem podobné myšlenky neměl, nikdy mi vůbec ani na mysl nepřišla, nikdy jsem o ničem takovém nemluvil ani s Vámi ani s jinými a nikdy jsem nikoho nežádal, aby vůči nám bylo postupováno tím či oním způsobem, jímž bychom měli být donuceni přijmout franko-britské návrhy“. (32)

V případě popírání nabídky pohraničí Německu Beneš úspěšně používal známou taktiku „stokrát opakovaná lež se stává pravdou“. Přímí svědkové Nečas a Hodža byli mrtvi, v poválečném Československu byla omezena svoboda slova, Daladier a spol. byli vzhledem k jejich appeaserství nevěrohodní a opora ve spojení se Sovětským svazem umožňovala

nebrat ohled na reakce Západu. Jedinou slabinou celé Benešovy „postmnichovské“ strategie tak bylo zachování písemných instrukcí, které sám napsal pro ministra Nečase na cestu do Francie z 15. 9. 1938. V tomto dokumentu stojí psáno Benešovou rukou mj. to, že plán nabídnout Německu 4-6 tisíc kilometrů čtverečních území s 1,5-2 miliony sudetoněmeckých obyvatel musí být tajně umluven mezi Francií, Anglií a Československem a že o věci nemá být informován ani československý vyslanec ve Francii Štefan Osuský. Posledním bodem pak je pokyn pro vykonavatele mise ministra Nečase, aby tyto písemné instrukce zničil.

Jaromíru Nečasovi bylo ovšem po vykonání mise jasné, že pokud by tato byla prozrazena, a Beneš se k ní z jakýchkoliv důvodů nepřihlásil, v případě zničení instrukcí nebude mít žádný důkaz o tom, že ve Francii plnil příkaz prezidenta, a že by pak on sám mohl být souzen jako vlastizrádce. Proto učinil logické a zároveň osudové rozhodnutí a Benešův rukopis si ponechal. (33) (Dodejme, že pokud by tuto písemnost podle instrukcí zničil, tak by se nejspíše ještě dodnes spekulovalo o tom, zda k misi vůbec došlo a zda byl Beneš opravdu jejím původcem nebo si Francouzi vše vymysleli.)

V období tzv. druhé republiky zůstal Nečas politicky aktivní a po zastavení činnosti sociálně demokratické strany se stal předsedou poslaneckého klubu a prvním místopředsedou opoziční Národní strany práce. Po německé okupaci a vzniku Protektorátu Čechy a Morava přijal se souhlasem vznikajícího odbojového hnutí významné místo ve státní správě jako předseda Nejvyššího úřadu cenového. Zároveň byl zapojen do domácího protinacistického odboje jako člen čelní organizace Politické ústředí. Počátkem roku 1940, kdy již mu hrozilo zatčení, odešel do exilu, aby se ve Francii a Velké Británii připojil k československému zahraničnímu protinacistickému odboji. Ještě před svým odjezdem předal výbušný dokument s Benešovými pokyny pro svoji pařížskou misi do úschovy manželce, která i s dcerou zůstala v Praze. (34)

Po příjezdu do Francie byl Nečas ohromen a zdrcen, když na něho Beneš začal naléhat, aby misi prohlásil za svůj vlastní nápad a soukromou iniciativu. (35) Po přemístění československého odbojového centra do Velké Británie se Benešovi podařilo odstavit své politické oponenty a poté, co se sám prohlásil za prezidenta s mimořádnými pravomocemi, i sestavit v Londýně exilovou vládu. Do ní jmenoval také Nečase, jako státního ministra a po rekonstrukci této vlády v roce 1941 jako ministra pro hospodářskou obnovu. Nečas však těžce nesl, že přes veškerou loajalitu k Benešovi (až na převzetí odpovědnosti za osudnou misi) mu nebyl přidělen post ministra sociální péče, o který usiloval a nemohl tak vykonávat práci k níž byl kompetentní a již byl dlouhá léta plně oddán. (36)

V exilové vládě se Nečas dostal do sporu s ministrem Eduardem Outratou, o němž získal materiály, na jejichž základě obvinil Outratu z korupčních obchodů a ten musel z vlády odejít. Následně se však Nečas stal terčem Outratou iniciovaných útoků, k nimž se tehdy připojil i další člen vlády Jan Masaryk a byl Benešem, který se ho odmítl jakkoli zastat, z vlády rovněž odstaven. Definitivně v listopadu 1942, kdy Beneš vládu rekonstruoval a pro Nečase v ní už nenašel místo. Bylo to mj. poté, co Nečas (ač Beneš to v Londýně znovu již podruhé navrhoval) opět nesplnil jeho přání, aby napsal o své misi zprávu a v ní písemně převzal odpovědnost za její vykonání na sebe.

V následujícím roce (1943) se Nečas rozhodl zprávu o misi do Francie přeci jen sepsat a nazval ji Poznámky k politickým událostem před a po Mnichovu. Proti Benešově vůli v ní ale vylíčil události tak, jak se skutečně staly včetně popisu Benešovy role. Píše zde, že před mnichovskou krizí znal osobně několik členů vlád Velké Británie a Francie a jeho osobním přítelem byl předseda nejsilnější francouzské politické strany Leon Blum, což byl důvod proč byl několikrát vyslán jako člen vlády do Paříže a Londýna k rozhovorům o československé zahraniční politice. O inkriminované misi napsal: „Dva týdny před Mnichovem jsem byl zavolán prezidentem Benešem z jeho úřadu. Vzpomínám si, jak jsem byl šokován naším rozhovorem při této příležitosti a trvalo několik minut, než jsem se vzpamatoval. V tomto telefonickém rozhovoru mě prezident Beneš důvěrně oznámil, že při své příští návštěvě v Paříži bych měl prodiskutovat otázku postoupení části Československa, aby se zabránilo jeho úplnému zničení.“ Nečas dále píše, že před odletem dostal od osobního tajemníka prezidenta Prokopa Drtiny papír s instrukcemi pro jednání psanými Benešem a uvádí jejich stručný obsah včetně pokynu, že

tento papír měl být zničen. Následně vysvětluje proč se rozhodl instrukce nezničit a dále uvádí, že předal Blumovi poselství v jeho venkovském sídle a že Blum „druhého dne mé návštěvy poslal bývalého šéfa kabinetu, Bluemela, k Daladierovi v 9,00 hod. ráno. Velice brzo po jejich rozhovoru byli Daladier a Bonnet se svým štábem na cestě letadlem do Londýna“. Nečas ve zprávě rovněž uvedl, že Benešovy písemné instrukce předal manželce, od níž po svém útěku dostal v zahraničí zprávu, že je ukryta na bezpečném místě. (37)

Ještě než se Nečas ve Velké Británii definitivně distancoval od exilové politiky napsal Benešovi obsáhlý osobní dopis, kde nejprve bilancoval svůj vztah k němu a připomínal mu svoji dlouhodobou loajalitu i jeho nevděk spojený s vyloučením z exilové vlády. „Osobně jsem přesvědčen že, snad v podvědomí a přetížen mnohými starostmi, jste mi velmi ukřivdil“, psal Nečas, ale zároveň Benešovi odpouštěl: „Tento dopis píše pro případ své smrti, abyste si nedělal výčitek. Já odpouštím a doufám, že i Bůh za jednání se mnou odpustí“. Dále se kriticky zmiňoval o politické situaci v exilu a také uváděl pro Beneše mimořádně významnou informaci, že „nejdůležitější věci – mnichovské“, čímž nepochybně myslel Benešovy instrukce k pařížské misi, má osoba, které je předala Nečasova manželka a že uchovatel dokumentu se podle domluvy k Nečasovi dostaví po skončení války.

Psal také o svém socialistickém přesvědčení a o tom, jak v době první a druhé republiky podporoval bezvýhradně Beneše a Masaryka a rovněž se poctivě snažil spolupracovat s komunisty. V poslední části dopisu však Beneše, před jeho plánovanou cestou do Moskvy (uskutečněnou v prosinci 1943), zrazoval před úzkými vazbami na Sovětský svaz, který je totalitním státem a varoval před českými a slovenskými komunisty, kteří jen plní pokyny Sovětů: „Ani komunisté v Londýně, ani Gottwaldové, Vrbenští, Švermové atd. v Moskvě nemají politické rozhodující váhy (...) o všech důležitých věcech bude na konec rozhodovat Kreml“. Dále uváděl, že má ke komunistům sociálně a hospodářsky blízko, ale nemůže se ztotožnit s podstatou sovětského systému: „Ale já jsem demokratický socialista, hájím right of man a pro mne není ideálem stát, kde hlavní oporou je tajná policie, ať se jmenuje Gestapo nebo G.P.U. ! Nemohu podlézat komunistické straně i kdyby mě to stálo život a musím být proti totalitnímu systému.“ (38)

Beneš měl ovšem své vlastní představy, s nimiž Nečasovy názory nekorespondovaly, do Moskvy odletěl a uzavřel tam se Stalinem smlouvu o spolupráci Československa a Sovětského svazu s platností na dvacet let. Jí proklamativně zabezpečil budoucnost svobodného Československa (!), ale především svou vlastní politickou kariéru (jak se mělo ukázat jen dočasně), přičemž fakticky odevzdal Československo do sovětské zájmové sféry. (39) Nečasovi odpověděl na jeho varování v posledním ze vzájemných dopisů slovy: „Vážený kolego Nečasi, nezměníte-li svou politickou orientaci, budete v Československu nepřitelem komunistů číslo jedna a za těchto okolností by Váš návrat byl skutečně nežádoucí“. (40)

Nečas se však, stejně jako jeho žena a dcera, které zahynuly v roce 1944 v koncentračním táboře Osvětim, konce války nedožil. Od „mnichovského“ období měl vážné zdravotní problémy, které se v Londýně ještě prohloubily s emotivním prožíváním událostí v exilové politice. Poté, co prodělal čtvrtý těžký srdeční záchvat a, jak sám napsal, před smrtí ho zachránilo jen to, jak pokročila lékařská věda, odstěhoval se z Londýna do malé obce Bridgend ve Walesu, kde se s ohledem na své negativní zkušenosti izoloval od československých exilových kruhů. Žil zde v ústraní v malém bytě a léčil se pod dohledem místního odborného lékaře a své ošetřovatelky. Podle jejího svědectví však přeci jen občas někdo z československých přátel Nečase navštívil a ani on sám se v myšlenkách od politiky zcela neodloučil – napsal zde v angličtině svůj politický testament, který nazval Svět po druhé světové válce. Zajímavé je sdělení ošetřovatelky, že do Nečasovy léčby se snažil zasahovat i osobní lékař prezidenta Beneše, přičemž prosazoval zcela odlišné postupy než jeho britský ošetřující lékař. Poté co se Nečas, přes snahu ošetřovatelky a přátel utajit s ohledem na jeho nemocné srdce dočasně tuto tragickou zprávu, dozvěděl o smrti své ženy a dcery, se jeho zdravotní stav znovu zhoršil. (41)

Ing. Jaromír Nečas zemřel 30. 1. 1945 v obci Merthyr Mawr a jeho poslední vůlí bylo, aby byl zpopelněn a jeho popel byl rozprášen na místním vřesovišti. Za svoji dědičku označil v závěti

ošetřovatelku Howellovou a projevil pozoruhodné přání, aby se nikdo z Čechů vyjma tří příslušníků jeho rodiny (dvou neteří a synovce) nezúčastnil jeho pohřbu. Kromě věcí osobní potřeby zanechal Howellové také svůj poslední politický spis. Symbolického pohřebního aktu se ve Walesu nakonec zúčastnili jen Nečasův synovec Otakar Zoufalý s manželkou. Když je nedlouho poté Howellová přijela navštívit do Prahy, přivezla jim a předala Nečasův spis Svět po druhé světové válce. Na letišti se ovšem objevil také redaktor tehdejšího sociálně demokratického listu Právo Jaroslav Vozka, který se ihned nabídl, že rukopis nechá přeložit. Zoufalý mu s důvěrou rukopis zapůjčil a poté už jej nikdy neviděl. Vozka se s ním odmítal bavit a rukopis fakticky ukradl. (42)

Co v něm stálo, to se dozvěděli kromě Vozky pravděpodobně také komunisté, protože Vozka byl spolupracovníkem Státní bezpečnosti. Není vyloučeno, že rukopis leží dosud někde mezi materiály zachovanými po tajné komunistické policii, což je jistě výzva pro správce těchto archivů. Instrukce, které Beneš prostřednictvím svého tajemníka poslal Nečasovi, publikovali komunističtí historikové v roce 1957 (43) Podle informací dostupných autorovi tohoto textu není známo, jak se komunistům tento dokument dostal do rukou. Lze tedy jen spekulovat o tom, zda to bylo v poválečné době, kdy pro ně Benešovy instrukce pro Nečase mohly být vysokým a možná rozhodujícím trumfem při jednání s Benešem nebo až v padesátých letech, kdy posloužily propagandisticky pojímané historiografii. Není vyloučeno, že i to se někdy z práce nepředjatých historiků dozvíme.

O Nečasově misi podal v zahraničním exilu svědectví Štefan Osuský v článku Na lži se budoucnost národa stavět nedá a později se jí na stránkách exilového tisku opakovaně zabýval historik Josef Kalvoda. (44) Po roce 1989 byly v České republice publikovány Kalvodovy texty na toto téma ve sbírce Z bojů o zítřek, Benešovy instrukce publikovala dvakrát revue Střední Evropa v člancích autora tohoto textu a historika Milana Churaně. V roce 2000 byla vydána brožura Jiřího Mikulky Příběh téměř zapomenutého politika Jaromíra Nečase a v témž roce vyšel článek Karla Černého v časopisu Reflex Causa Nečas. (45) Vyjma publicistiky se kusé zmínky o Nečasově misi objevily i v historiografických pracích, ovšem skutečně nestranný rozbor problému se odvážil publikovat až historik Milan Hauner v předmluvě a poznámkách k Benešovým pamětím v roce 2007.

Na otázky položené v úvodu článku tedy lze nabídnout následující odpovědi. Pravda o Nečasově misi vyšla najevo po válce ve Francii, v padesátých letech v Československu a poté v českých exilových časopisech. Kdy a jak se o ní dozvěděli komunisté, prozatím nevíme, stejně jako to, jak se do jejich rukou dostal list s Benešovými instrukcemi pro Nečase.

Nečasova mise je pro pochopení „mnichovských“ událostí a jejich důsledků významná a to i navzdory mínění stávajících autorit z řad historiků a navzdory pravděpodobnosti, že by velmoci dospěly k „Mnichovu“ i bez této diplomatické aktivity. Nečasova mise totiž souvisí s příležitostí nahlédnout na axiomy českého historického povědomí o zradě Západu, o vzdorujícím ušlechtilém prezidentovi a o vzorné demokracii prvorepublikového Československa realističtějším pohledem. O významu mise mimochodem svědčí i Benešova křečovitá snaha zahladit stopy po svém pátém plánu.

Čeští historikové „první linie“ strkají hlavy do písku nejen před Nečasovou misí, ale také před vším co by mohlo zpochybnit mýtus o velkém státníkovi a demokratovi Edvardu Benešovi – prezidentu Budovateli. Důvodem k tomu snad je jejich zkostrnatělé myšlení či oportunistické obavy ze zpochybnění politicko-akademických dogmat, jež se staly základními pilíři moderní české státnosti po pádu komunismu (46), tj. ze zpochybnění „vymoženosti“ tzv. třetí republiky (zejména pak vysídlení a vyvlastnění sudetoněmeckého obyvatelstva), zpochybnění tzv. první republiky jako povšechně slavného obnovení české státnosti a zpochybnění chimérické neomylnosti Benešova učitele a předchůdce T. G. Masaryka.(47)

K otázce zda tragický osud Jaromíra Nečase skrývá ještě nějaká podstatná tajemství by mohla a měla přispět česká historiografie. Velmi přínosné by bylo nalézt a prostudovat Nečasův ztracený text Svět po druhé světové válce, stejně jako zdokumentovat okolnosti zatčení

manželky Marie Nečasové, vypátrat identitu oné osoby, které Nečasová předala Benešovy instrukce a zjistit, jak se tyto dostaly z jejich rukou do rukou komunistů.

Zbývá ještě zamyšlení nad otázkou položenou v názvu této části textu. Kdo koho tedy v roce 1938 vlastně zradil? Beneš a Nečas nepochybně porušili ústavu, když výše uvedeným způsobem nabízel část československého státního území jinému státu a tím z právního hlediska zradil vlast. Beneš poté zradil Nečase, když na něho naléhal, aby cestu do Francie prohlásil za svoji soukromou aktivitu a když ho odstavil z exilové vlády. Beneš také podvedl francouzské politiky popřením Nečasovy mise a osočováním Francie ze zrady.

Pro nepředpojaté historiky a zájemce o českou moderní historii není žádným tajemstvím, že Edvard Beneš byl v politické praxi machiavelistou (přesněji intrikánem), jehož jednání neobstojí před základními etickými principy. Na mezinárodní politické scéně bylo jeho lstivé jednání známo již od pařížské mírové konference a od druhé světové války byl považován za Stalinova vlivového agenta. (48) Jaromíra Nečase, který byl znám jako politik čistých rukou, přivedla do Benešových služeb víra v socialismus a socialismem inspirované reformy společnosti. Pro Nečase byla politika praktickým prostředkem k tomu jak pomáhat lidem ze sociálně slabých vrstev společnosti, k nimž měl po svých zkušenostech v první světové válce vřelý vztah. Byl bytostně přesvědčeným demokratem, pro něhož byl ideálem stát, v němž je kromě socialistických vymožeností nezbytností dodržování základních lidských práv. Svoji bezbřehou důvěrou a loajalitou k Benešovi, který v soupeření o moc a při prosazování svých politických představ nebral na tyto principy ohled, si však Nečas své politicky čisté ruce poněkud zašpinil.

Jaké měli představitelé západních velmocí Velké Británie a Francie oprávnění zasahovat do československo-sudetoněmeckých záležitostí? Takové, které vyplývalo z jejich velmocenského postavení a podílu na zrození Československa po skončení první světové války a na pařížské mírové konferenci v roce 1919. Jako někdejší tvůrci nového evropského mocensko-politického uspořádání, které se neosvědčilo, se mohli při svých aktivitách v roce 1938 odvolat na to, že informace v Benešových memorandech o počtu českých Němců a o politickém systému státu předložených na mírové konferenci neodpovídaly skutečnosti. Jejich snaha o zachování míru je pochopitelná, ale je třeba vzít kriticky v úvahu i to, že v roce 1919 akceptovali na jedné straně odtržení Slováků (a půl milionu Maďarů) od historického území Uher a na druhé straně včlenění sudetských Němců do historického území Čech a Moravy, a že o národnostní problematiku v Československu se starali až tehdy, když Hitler začal chřestit zbraněmi. Pokud ovšem Velká Británie a Francie někoho zradily, tak zejména samy sebe svým smířlivým a vstřícným jednáním s německým fanatickým diktátorem.

Vůdčí představitelé českých politických stran, členové vlády a prezident porušili přijetím mnichovské dohody ústavu. O tom, zda se bude Československo, které mělo dobře vyzbrojenou armádu, hraniční pevnostní systém a odhodlané vojáky, v případě napadení Německem bránit, měl rozhodnout parlament a to dávno před mnichovskou konferencí. Pakliže to neučinil z důvodu zákulisních stranických dohod a neúměrného vlivu prezidenta, svědčí to o krizi ústavnosti „ostrova demokracie ve střední Evropě“, jak je tehdejší Československo často historiky a žurnalisty nazýváno. Je na místě také připomenout, že kapitulací byli Hitlerovi obětováni rovněž sudetoněmečtí zastánci státu, sociální demokraté a antinacisté. Ač je třeba souhlasit s tím, že stát má být v případě napadení bráněn armádou, potenciální obrana Československa v září 1938 se jeví jako problematická – nejen z hlediska vojenského a mezinárodně politického, ale zejména z hlediska vnitropolitického. Jednak Nečasova mise zjevně předjímalá další rozhodnutí „rozhodujícího“ prezidenta Beneše a politicky odstředivé síly byly příliš slabé a zároveň v kontextu s tím, že téměř polovina československého obyvatelstva, Němci a Maďaři, většina Slováků, Rusíni a Poláci byla se svým postavením v tomto státě nespokojena. (49)

Problematika zániku Československa a „mnichovské krize“ je spletitým konglomerátem mnoha příčin a vlivů. Nestranná analýza bez předsudků však vede k závěru, že shrnutí této problematiky do věty „Západ nás zradil“ není zcela adekvátní. Pokud ovšem ještě i dnes někdo vyřkne, že Západ nás nechal na holičkách také v letech 1948 a 1968, tak, jak je to možné

slýchat a číst v současných médiích, měl by pro záchranu vlastního zdravého úsudku 100x opsat následující věty revolučního Gottwaldova a Benešova Košického vládního programu (1945) a „reformního“ Dubčekova Akčního programu KSČ (1968). „Vláda bude pokládat za neochvějnou vůdčí linii československé zahraniční politiky nejtěsnější spojení s vítěznou slovanskou velmocí na Východě (tj. s totalitním Sovětským svazem, pozn. aut.). Smlouva československo-sovětská z 12. prosince 1943 (kterou proti vůli demokratické Velké Británie uzavřel v Moskvě Edvard Beneš) o vzájemné pomoci, přátelství a poválečné spolupráci bude určovat pro veškerou budoucnost zahraničně politickou pozici našeho státu“ (Košický vládní program, duben 1945). „Základní orientace československé zahraniční politiky je spojení a spolupráce se Sovětským svazem a ostatními socialistickými státy (...) v zápase socialistických a demokratických sil (tj. světového komunismu pozn. aut.) proti agresivním snahám světového imperialismu (tj. západních liberálních demokracií pozn. aut.). Socialistické Československo bude přispívat k dalšímu rozvíjení protimperialistické (tj. protizápadní, pozn. aut.) fronty a podporovat všechny národy bojující proti imperialismu (tj. proti Západu, pozn. aut.) a také statečný boj vietnamského lidu proti americké agresi“ (Akční program KSČ, leden 1968).

Poznámky

(1) Nečasova mise je historiograficky prokázanou událostí. Viz Milan Hauner: Mnichovské dny a Edvard Beneš (in: Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, Paměti I. Mnichovské dny, Praha 2007, s. 8, 10, 21-23, 45). Zachovaly se ručně psané pokyny prezidenta Beneše pro ministra Nečase (Archiv Ústavu T. G. Masaryka, Edvard Beneš, karton 248; viz Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, Paměti III. Dokumenty, Praha, 2007, s. 187-188), dále Nečasova anglicky sepsaná zpráva z roku 1943 o vykonání mise (Remarks about the Political Events Before and After Munich, Hoover Institution Archives, Stanford University, Osuský, box 47; korespondence mezi Nečasem a Benešem (Hoover Institution Archives, Stanford University, Osuský, box 47), poválečná svědectví francouzských diplomatů a politiků (vyšetřování parlamentního výboru na konci 2. světové války, svědectví Édouarda Daladiera atd.) a někdejšího československého vyslance ve Francii Štefana Osuského (Na lži se budoucnost národa budovat nedá, in: Novina, Chicago, 1967, č. 1). Podrobnou studii o této problematice vycházející z Nečasovy anglicky psané zprávy publikoval Jonathan Zorach v East Central Europe, roč. 16, 1989, č. 1-2, s. 53-70.

(2) Československo, poté co bylo v říjnu 1918 vyhlášeno a v roce 1919 mezinárodně uznáno nejen na základě sebeurčovacího práva Čechů a Slováků, ale zároveň ještě na základě historického státního práva českého, pojalo v tzv. historických hranicích zemí Koruny české (svatováclavské) i třímilionovou „menšinu“ českých Němců (přibližně od dvacátých let dvacátého století byla tato menšina známa jako sudetští Němci) sídlící převážně v pohraničí, která utvořila přibližně čtvrtinu československého obyvatelstva. Další početnou menšinou byli Maďaři, jichž žilo na Slovensku (které náleželo z hlediska historického státního práva – v tomto případě mezinárodně nereflexovaného – a historických hranic ke Koruně uherské, svatoštěpánské) – převážně v jižním pohraničí – více než 700 tisíc. Početně následovali Rusíni (Podkarpatská Rus byla přiřazena k Československu na žádost její politické reprezentace), Židé a Poláci. Československo bylo budováno jako národní stát národa československého (Češi 6, 7 milionů, Slováci 2 miliony) a nespĺnilo tak sliby, které učinil jeho zástupce Edvard Beneš na pařížské mírové konferenci v roce 1919, že politický systém nového státu bude s ohledem na národnostní rozmanitost obdobou systému švýcarského. Teorie jednoho československého národa – tzv. čechoslovakismu – propagovaná T. G. Masarykem a Benešem byla však umělá a politicky motivovaná konstrukce, s níž se neztotožnila většina Slováků a ani část Čechů. Státním jazykem byla čeština a slovenština, čeští-sudetští Němci a příslušníci ostatních národností měli pouze dílčí jazyková práva. Čeští Němci žili po staletí v hranicích zemí Koruny české, ale po skončení první světové války se za daných okolností nechtěli připojit k Československu. Odvolávali se přitom na právo národů Rakouska-Uherska na sebeurčení, propagované po válce zejména Spojenými státy a jako svůj cíl vyhlásili připojení k Rakouskému Německu. Pohraničí proto bylo ještě na sklonku roku 1918 obsazeno a kontrolováno českou respektive československou armádou. Tak bylo v samém počátku soužití Čechů a Němců v novém státě navázáno na národnostní spory, které propukly ve druhé polovině devatenáctého století ještě pod střechou Rakouska-Uherska. Po rozhodnutí mírové

konference, která žádostem českých Němců nevyhověla, se situace postupně stabilizovala. Politika českých Němců se rozdělila na aktivistickou (sociální demokraté, křesťanští sociálové, agrárníci), která usilovala o prosazování požadavků v rámci Československa a negativistickou (nacionalisté a nacionální socialisté), která setrvala na postojích neztotožňujících se s vřazením do tohoto státu a orientovala se na koncepci státu velkoněmeckého. Většina sudetoněmeckých občanů (3 : 1) podporovala ve volbách až do roku 1935 strany aktivistické, ale po neúspěších aktivismu v zásadních otázkách, po dopadech hospodářské krize v československém pohraničí a s nástupem Hitlera k moci se v roce 1935 poměr sil změnil (1 : 2) ve prospěch nové populistické Sudetoněmecké strany, která vznikala v letech 1933-1935 po zákazu nacionalistických stran a snažila se sjednotit české Němce (mj. se jí po vítězných volbách v roce 1935 podařilo absorbovat i křesťanské sociály a agrárníky).

(3) Slovensko se stalo součástí Československa na základě jednání českých a slovenských politiků v zahraničí během první světové války a jejich tzv. Pittsburské dohody, na základě rozhodnutí Slovenské národní rady v tzv. Martinské deklaraci a mezinárodně uznaného práva Slováků na sebeurčení. Pittsburskou dohodu podepsali ve Spojených státech v květnu 1918 za českou stranu představitelé Čechů v čele s Tomášem G. Masarykem a zástupci krajanských skupin Českého národního sdružení a Národního svazu českých katolíků, a za slovenskou stranu představitelé Slovenské ligy v Americe v čele s jejím předsedou Albertem Mamateyem. V textu, jehož autorem byl Masaryk, bylo výslovně uvedeno, že „Slovensko bude mít svoji vlastní administrativu, svůj sněm a svoje soudy“. Druhým významným aktem bylo přijetí Martinské deklarace v říjnu 1918, v níž zástupci slovenských politických stran deklarovali, že „Slovenský národ je součástí česko-slovenského národa“ a žádali pro tento národ „neomezené právo na sebeurčení na základě úplné nezávislosti“. V prvním československém jmenovaném parlamentu však Slováci získali jen neadekvátní zastoupení a nemohli ovlivnit podobu přijímané ústavy. Československo se nestalo „druhým Švýcarskem“, jak slibovali jeho zástupci na mezinárodní scéně, a nepřijalo ani jinou formu federace a tak Slováci smluvně zaručenou autonomii nezískali. Masaryk prohlásil, že v Pittsburghu se jednalo pouze o lokální dohodu mezi americkými Čechy a Slováky, a že dokument podepsal jen proto, aby ukonejšil „malou slovenskou frakci, která snila o bůhvíjaké samostatnosti Slovenska“. Viz Josef Kalvoda: *Genese Československa* (Praha 1998, s. 264-265). Proti této Masarykově interpretaci a proti tomu, že české politické elity požadavek slovenské autonomie v jakékoli podobě odmítaly, protestovali až do roku 1938 neúspěšně představitelé výrazně nejsilnější slovenské politické strany – Hlinkovy slovenské lidové strany.

(4) Sudetoněmecká strana, která žádala nejprve autonomní správu pohraničí, vstoupila prokazatelně pod přímý politický vliv Hitlerova Německa nejpozději na podzim 1937, přičemž část jejích funkcionářů byla nepochybně pod vlivem nacistické ideologie již mnohem dříve. V následujícím roce, již v intencích této „spolupráce“, se její předáci snažili předkládat československé vládě nesplnitelné požadavky a návrhy vlády na řešení situace odmítali jako nedostatečné. Československý prezident a vláda nakonec přistoupili na přiznání plné autonomie a jazykové rovnoprávnosti, ale jednání byla přerušena po nepokojích vyvolaných v severomoravském pohraničí členy Henleinovy strany. K dalším nepokojům vyvolávaným v pohraničí sudetoněmeckými extrémisty došlo 11.-13. září načež vláda vyhlásila stanné právo a 16. 9. byla Sudetoněmecká strana zakázána. Na území Německa se začali sdružovat členové a příznivci strany, kteří v důsledku předchozích událostí opustili Československo, do dobrovolnických jednotek Freikorps, vyzbrojovaných nacistickou armádou a podnikali násilné výpady do československých pohraničních okresů. Proti těmto aktivitám statečně vystupovala sudetoněmecká sociálně demokratická strana, která se veřejně stavěla za obranu Československa a jejíž členové a příznivci dokonce utvořili občanský dobrovolnický sbor Republikanische Wehr s programem právě opačným než Freikorps.

(5) Názory francouzských právníků jsou citovány podle studie francouzského historika Antoine Marese Mnichov a Francie (in: *Mnichovská dohoda, cesta k destrukci demokracie v Evropě*, Praha 2004, s. 68-79). Tamtéž jsou uvedeny i „předmnichovské“ názory francouzských politiků a žurnalistů.

(6) Československo se stavělo záporně k užší spolupráci se sousedními středoevropskými státy a mělo s nimi, převážně z vlastní viny, dlouhodobě nestabilní vztahy (arogantní přístup k jednání s Polskem ve věci Těšínska, odmítnutí umožnit transport zbraní pro polskou armádu přes československé území po napadení Polska Sovětským svazem, vměšování se do vnitřních záležitostí Maďarska a hrozby vojenským vpádem v souvislosti s tamními snahami o restauraci uherské monarchie). Československo také za pomoci Francie zabránilo vzniku hospodářské unie mezi Německem a Rakouskem během hospodářské krize na počátku třicátých let. Hlavní architekt československé meziválečné zahraniční politiky Edvard Beneš se, namísto prozíravější „středoevropské politiky“ odpovídající možnostem a zájmům státu, pokoušel realizovat velikášské a následně krachující vize. Nejprve se orientoval na projekt Společnosti národů (jako garanta stávajícího stavu a věčného míru v Evropě), přičemž prosazoval význam spojení Francie a Československa, jako úhelného kamene (mezi Německem a Sovětským svazem) kolektivního bezpečnostního systému (jištěného proti Maďarsku balkánskými státy Jugoslávií a Rumunskem) a zároveň se snažil navázat vztah se Sovětským svazem jako „protiněmeckou pojistkou“. Po krachu této politiky v roce 1925 na mezinárodní konferenci v Locarnu, kde velmoci garantovaly pouze západní hranice Německa s Francií a Belgií, a politickém vzestupu Německa Beneš usiloval pragmaticky o navázání užšího vztahu s komunistickým Sovětským svazem. Tuto snahu se mu vzhledem k odporu české pravice podařilo realizovat až v polovině třicátých let, kdy přišel s teorií o Československu jako mostu mezi Západem a Východem a smluvil – prakticky bezcennou – trojstrannou smlouvu o vojenské pomoci mezi Československem, Sovětským svazem a Francií. Viz např. Josef Kalvoda: Role Československa v sovětské strategii (Kladno 1999, s. 46-67). Jak se brzy ukázalo Západ o takovýto most nestál a jak se ukázalo o něco později nestál o něj (poté co po něm na sklonku druhé světové války přešel do střední a jihovýchodní Evropy) dlouhodobě ani Sovětský svaz.

(7) Hauner uvádí, že jak prezident Beneš tak ministerský předseda Hodža ve dnech 14.-17. 9. 1938 „zkoušeli reakci západních diplomatů tím, že se vraceli několikrát k myšlence územních úprav ve prospěch Německa“ (Mnichovské dny a Edvard Beneš, s. 20). O rozhovorech Beneše s vyslanci Francie a Velké Británie v tomto smyslu píše rovněž Kalvoda (Mnichov: Beneš a vojáci, in: Z bojů o zítřek III., Kladno 1998, s. 95), který mimo jiné poukazuje na telegram britského vyslance Newtona o rozhovoru s Benešem ze 14. 9. 1938, v němž mu Beneš sdělil, že by nebyl proti odstoupení některých částí pohraničí (tamtéž, s. 100-101). Současní přední čeští historikové se oproti tomu ztotožňují s vysvětlujícím komentářem samotného Beneše. Například Jindřich Dejmek považuje poněkud nelogicky prezentaci Benešova rozhovoru s vyslancem de Lacroixem za snahu francouzských politiků ospravedlnit vlastní postup. Podle Dejmka se jednalo jen o účelově přibarvené tvrzení francouzského ministra zahraničí Bonnetta, který chtěl Československu „podrazit jeho k odporu se zapírající nohy“, když ve francouzských politických kruzích od 19. 9. 1938 šířil tvrzení, že sám československý prezident připouštěl možnost odstoupení části území. V následujícím odstavci však Dejmek sám sobě protičeří, když přiznává, že postavení ČSR v Paříži bylo oslabeno Benešovým pátým plánem, tj. Nečasovou misí. (Edvard Beneš, Politická biografie českého demokrata, část druhá, Praha 2008, s. 154). S tímto plánem byli francouzští představitelé seznámeni nejpozději 17. 9. 1938. Z čehož vyplývá, že účelové zabarvení má spíše současný výrok Dejmekův, než někdejší Bonnetovo tvrzení, že československý prezident souhlasí s odstoupením části pohraničí. V poslední publikaci na „mnichovské“ téma vydané komunistickým státním aparátem, Československý rok 1938 (Praha 1988, s. 194), uvádí autoři textu Robert Kvaček a Aleš Chalupa k Benešovým aktivitám: „Neočekávanou záminku (pro přenechání československého pohraničí Hitlerovi, pozn. aut.) nabídl Francouzům sám Beneš: ve snaze odvrátit nebezpečí plebiscitu (...) naznačil tajně do Paříže, že by se Československo mohlo vzdát určité části svého pohraničí. Daladier a Bonnet se o tom dozvěděli těsně před odletem do Anglie, kde měli vyslechnout Chamberlainův referát o jednání s Hitlerem a domluvit společný postup vůči Československu. Benešova stanoviska okamžitě využili k odůvodňování a krytí svého chování na poradě s Brity“.

(8) Wenzel Jaksch (Cesta Evropy do Postupimi s. 62-63), poukazuje na to, že již na mírové konferenci v roce 1919 byl postoj Britů včetně premiéra Lloyda George vůči začleňování Němců (a Maďarů) obývajících příhraniční oblasti do nově vznikajících států záporný, na rozdíl od mínění francouzských diplomatů v čele s premiérem Georgesem Clemenceauem, které bylo v

souladu s československými požadavky prosazeno. Dále pak uvádí (s. 142-143), že názory britských politiků, diplomatů, žurnalistů i veřejnosti ve třicátých letech zásadně ovlivnila kniha diplomata Harolda Nicolsona *Peacemaking 1919* (v letech 1933-1937 vyšla ve Velké Británii v pěti vydáních), která zasvěceně rozkrývala ne vždy lichotivá fakta a souvislosti poválečných procesů v režii válečných vítězů. Nicolson byl na pařížské mírové konferenci v roce 1919 britským delegátem a členem klíčové komise pro vytyčení nových státních hranic. Podobný a pro Československo nepříznivý ohlas mělo podle Jaksche (s. 157-159) v roce 1935 vydání *Deníku amerického účastníka konference Huntera Millera* jehož díly XIII.-XV. se dotýkali československo-sudetoněmecké problematiky (Hunter mj. publikoval Benešova tajná memoranda viz pozn. 9) a také publikování práce Lloyd George *The Truth About The Peace Treaties* (Pravda o mírových smlouvách).

(9) Na pařížské mírové konferenci v roce 1919 přednesl Beneš celkem jedenáct memorand souvisejících se vznikem Československé republiky a jejími hranicemi, v nichž uváděl nepravdivé údaje a také později nesplněné sliby. Například v Memorandu č. 3 počet obyvatel německé národnosti v pohraničí a vnitrozemí nového státu „upravil“ z reálných tří milionů na jeden a půl milionu. Tamtéž dále vyhlášoval, že Němci budou mít v Čechách stejná práva jako Čechoslováci, že němčina bude druhým zemským jazykem, že proti Němcům se nikdy nebude používat žádných potlačovacích prostředků a že státní režim bude podobný režimu švýcarskému. Memorandum č. 1 (Čechoslováci) a Memorandum č. 3 (Problém Němců v Čechách) publikoval v plném znění časopis *Střední Evropa* (1992, r. 8, č. 25, s. 9-21). Tamtéž (s. 7) napsal v průvodním komentáři politolog Rudolf Kučera: „Všechna Benešova memoranda se dají bez nadsázky označit za snůšku polopravd či dokonce lží“. O Benešových memorandech a jejich vyznění se zmiňují např. Josef Kalvoda (*Genese Československa*, Praha 1998, s. 408-409) nebo Wenzel Jaksch (*Cesta Evropy do Postupimi*, s. 67, 77-80), ale opomíjí je kupodivu Zdeněk Kárník v rozsáhlé publikaci o meziválečném Československu (*České země v éře první republiky*, Díly I.-III., Praha 2000-2003).

(10) Wenzel Jaksch: *Cesta Evropy do Postupimi* (s. 375-376).

(11) Runcimanova zpráva Chamberlainovi a Benešovi (in: Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, *Paměti III. Dokumenty*, Praha 2007, s. 211-214).

(12) O objednání ultimata československou stranou psali svým vládám vyslanci Francie (21,45 hodin) a Velké Británie (22,45 hodin) ve svých depeších z 20. 9. 1938. Hlavním zprostředkovatelem, na něhož se údajně s žádostí o ultimativní nátlak obrátil premiér Hodža, byl francouzský vyslanec de Lacroix, z jehož depeše pochází uvedená citace. Viz Milan Hauner, editor: Edvard Beneš, *Paměti III. Dokumenty*, Praha 2007, s. 199-201. Současná česká historiografie o objednání ultimata až na výjimky (např. Vladimír Nálečka, Vít Smetana či citovaný Milan Hauner) mlčí nebo je prezentuje v souladu s jeho Benešovým popřením jako francouzský výmysl a depeši francouzského vyslance v souladu s Benešovým tvrzením považuje za falzifikát. Hauner však konstatuje, že text de Lacroixovy depeše „byl dodatečně ověřen experty-paleografy edice DDF jako autentický (tamtéž, s. 199, Haunerova poznámka č. 106). V již citované komunistické publikaci (*Československý rok 1938*) uvádějí Kvaček a Chalupa: „Už z rozmluvy s Benešem 19. září 1938 odpoledne si vyslanci Francie a Velké Británie odnášeli dojem, že prezident se přes všechnu hořkost kloní spíše k přijetí britsko-francouzské nóty“ (s. 198). Dále pak bez podrobnějšího komentáře, že „bylo do Paříže a Londýna naznačeno, že odpověď nemusí být považována za konečnou – pokud Francie zcela zřetelně dá najevo, že v případě války Československu nepomůže“ (tamtéž).

(13) Hauner ve svém komentáři k Benešovým pamětem naznačuje, že objednání ultimata Hodžou (a Benešem) je nejspíše historickou realitou a že Benešovo usilovné popírání této věci bylo jen snahou zahladit stopy stejně jako mlčení ve věci Nečasově (Mnichovské dny a Edvard Beneš, s. 17-19). Beneš událost prezentoval jako intriku – snahu svalit vinu za „Mnichov“ na československé politiky – francouzského ministra zahraničí Bonneta, který údajně vydal vyslanci de Lacroixovi pokyn, aby československého premiéra Hodžu vyprovokoval k podobnému prohlášení. K večernímu telegramu vyslance de Lacroixe z 20. 9. 1938 (publikovaném v roce 1940 ve francouzském tisku), v němž tento o objednaném ultimátu

informoval, se Beneš vyjádřil: „Dle mých zpráv Bonnet telegramy ještě pro své účely falšoval, aby ovlivnil členy vlády a veřejnost. Ti zrádci a ničemové v Paříži chtějí přesunout všechnu svou vinu za zradu na někoho jiného a zeslabit všechnu svou zodpovědnost za Mnichov“. Jan Kuklík a Jan Němeček: *Hodža versus Beneš* (Praha 1999, s. 130-131, dále 132-133). Jak ovšem dokládá Hauner, autentičnost zmíněného telegramu byla potvrzena (Edvard Beneš, *Paměti III.*, s. 199-200, Haunerovy poznámky č. 106-107) a z toho vyplývá, že Beneš měl zprávy nepřesné nebo si je sám vymyslel. Hodža byl během druhé světové války v exilu jedním z Benešových oponentů, ale Beneš se přesto z této věci usilovně snažil Hodžu vyvinut. Důvody pro to měl dva – podle publikované de Lacroixovy depeše Hodža jednal i jménem prezidenta a objednané ultimatum mohlo přivést pozornost i k Nečasově misi. Žádal Hodžu, aby znění tohoto telegramu dementoval, což Hodža učinil, když v několika protokolárních prohlášeních mezi 17. 2. a 15. 3. 1941, kde mj. tvrdil, že v rozhovoru s de Lacroixem nepoužil výraz ultimatum (tamtéž). Slovenský historik František Vnuk však zastává názor, že Hodža byl připraven o ultimatum žádat a upozornil na to, že již v červnu 1938 hovořil v podobném stylu s britským vyslancem v Praze Newtonem. (Slovenská otázka na Západě v letech 1939-1940, Cleveland 1974, s. 364-365).

(14) Milan Hauner, editor: *Edvard Beneš, Paměti III. Dokumenty*, Praha 2007, s. 217-218.

(15) Tamtéž, s. 221-222.

(16) O telegramu adresovaném československé vládě, v němž stálo, že „britská a francouzská vláda nemohou nadále bráti odpovědnost, aby radily Československu nemobilizovat“ a o Benešově reakci se zmiňuje poukazující na svědectví Prokopa Drtiny například Václav Kural (Češi, Němci a Mnichovská křižovatka, Praha 2002).

(17) O předání přepisů odposlechů píše Hauner, že je prokázáno, že ještě před zahájením Mnichovské konference dodala německá strana Britům „anglický přepis rozhovorů mezi Prahou a Londýnem, obsahující řadu velice šťavnatých termínů z úst Masarykových“. Dále uvádí, že není bohužel zaznamenána Chamberlainova reakce na Masarykovy výrazy, ale dá se o ní předpokládat, že jeho sympatie k Československu a československým představitelům určitě nevzrostly, protože až do konce svého života už žádného nepřijal. Hauner konstatuje, že tento problém „nebyl dosud zahrnut do historických interpretací Mnichova“ Hauner také v souvislosti s odposloucháváním uvádí, že „třebaže nemohl znát detaily, Hitler byl informován o Nečasově misi odposloucháváním telefonních linek mezi Paříží, Londýnem a Prahou.“ (Mnichovské dny a Edvard Beneš, s. 22, pozn. 41 a Edvard Beneš, *Paměti I.*, Mnichovské dny, s. 356, Haunerova pozn. č. 58). Citace z těchto přepisů jsou zde převzaty z knihy Johna Irvinga (*Hitlerova válka a válečná stezka let 1933-1945*, Brno 2000, s. 147 a 154). Viz též Günther W. Gellerman: *A naslouchali pro Hitlera, Odposlouchávací centrály Třetí říše* (Brno 1995).

(18) Milan Hauner, editor: *Edvard Beneš, Paměti III. Dokumenty*, Praha 2007, s. 238-239.

(19) O plánu německé generality na svržení Hitlera v případě, že dá povel k útoku na Československo, se zmiňuje Josef Kalvoda (Mnichov: Beneš a vojáci, in: *Z bojů o zítřek III.*, Kladno 1998, s. 98-99) a uvádí, že vysocí němečtí důstojníci, kteří si byli vědomi nebezpečí plynoucího z Hitlerovy agresivní politiky, připravovali proti Hitlerovi puč a byli připraveni odstranit ho třeba i násilím. Odkazuje přitom na podrobné zpracování tohoto tématu v publikacích Gerharda Rittera (*The German Resistance*, London 1961, s. 80-112) a Hanse Rothfelse (*The German Opposition to Hitler*, 1958, s. 56-63). V publikaci Pavla Šrámka a kol. *Když zemřít tak čestně*, (Brno 1998, s. 93) je uvedeno, že do plánovaného spiknutí v roce 1938 byl vedle jiných vojenských hodnostářů zapojen také náčelník štábu německé pozemní armády gen. Franz Halder. Zdeněk Kárník (*České země v éře první republiky*, díl třetí na s. 570-571) uvádí bez uvedení pramenů, že „Hitlerova dobrodružná politika vzbuzovala v části říšských špiček, zvláště mezi generalitou, stále větší pochybnosti“ a dále, že se proti němu formovala vážná opozice, k níž náleželi „nejvýše postavení generálové, např. náčelník generálního štábu Ludwig Beck, pozdější náčelník generálního štábu Franz Halder, zapojen byl i generál Walter von Brauchitsch, šéf armádní špionáže a kontrašpionáže, tj. Abwehru, admirál Wilhelm Canaris, Carl Goerdeler (vyhlédnutý při druhém spiknutí za kancléře po Hitlerovi),

přimkl se i finanční genius Hjalmar Schacht, z šéfů diplomacie von Weizsäcker ad.", a že „stanoveno bylo dokonce i datum připravovaného puče na 28. září 1938 (tj. na první z plánovaných dnů útoku na Československo).“ Kárník dále uvádí, že nešlo jen o konspiraci, ale že opozice předložila prostřednictvím Becka Hitlerovi memorandum varující před zahájením války. Hitler chtěl nechtěl musel brát na generály ohled a proto se snažil vyvíjet psychologický nátlak na západní velmoci, přičemž se pohyboval na velmi tenkém ledě. Ke Kárníkovu příspěvku dodejme, že touto situací lze zřejmě mj. vysvětlit i to, proč po vyhlášení československé mobilizace Hitler k údivu československých generálů a politiků nedal německé armádě pokyn k útoku a soustředil se na agresi „diplomatickou“.

(20) Na Slovensku byla nejsilnější politickou stranou Hlinkova lidová národní strana podporovaná katolickou většinou tamního obyvatelstva. Jejím dlouhodobým programem bylo získání autonomní slovenské správy tak, jak byla v květnu 1918 deklarována v Pittsburské dohodě uzavřené ve Spojených státech mezi zástupci Čechů (podpis T. G. Masaryka je na prvním místě) a Slováků. Znění této smlouvy nebylo během trvání „první republiky“ naplněno, a proto byla loajalita Slováků vůči Československu v roce 1938 do značné míry podmíněna přiznáním slovenské autonomie. Když v červnu 1938 přijel na návštěvu Slovenska předseda Slovenské ligy v USA Peter Hletko, zúčastnil se stotisícové demonstrace svolané u příležitosti výročí podpisu Pittsburské dohody a nadšený dav tehdy skandoval „Hletko, Henlein, Hlinka – to je jedna linka“. Viz Antonín Klimek: Velké dějiny zemí Koruny české, sv. XIV. 1929-1938 (Praha 2002).

(21) Z citací Benešem formulovaných vizí o státním politickém systému poměrně jasně vyplývá, že Beneš od počátku své politické kariéry až do jejího konce nebyl příznivcem demokracie v tom smyslu, jak ji chápeme dnes, ale příznivcem autoritativního socialisticky orientovaného režimu (který nazýval „nová-hospodářská-socializující demokracie“). Ač se prohlašoval za demokrata, nebyla demokracie pro Beneše institucionálním zajištěním vyvážené správy společnosti (dělba státní moci, svobodné volby, přirozená lidská práva, tržní hospodářství), ale nástrojem k prosazení ideologie, ostatně stejně jako pro komunisty, kteří se za demokraty prohlašovali také. Proto, a také vzhledem k jeho přichylnosti k mocné totalitní říši, nejsou příliš překvapivé „vědecké závěry“ jeho pozorování (přesněji pseudoargumentace) publikované v knize Demokracie dnes a zítra, kde hájil sovětský tyranský režim, předpovídal jeho směřování k západní demokracii a sbližování se Západem. Již během svého působení na pařížské mírové konferenci v roce 1919 Beneš zaslal do Československa dopis s vlastním návrhem vnitropolitického uspořádání státu. V něm mimo jiné psal, že podle něj je moderní společnost hnána kolektivistickými tendencemi a žádal vytvořit levicový blok socialistických stran, který by se stal rozhodující politickou silou a který by disponoval teorií třídního boje. Chtěl vytvořit teorii socialistického aktivismu a uplatňovat socialismus v praxi, přičemž vycházel z přesvědčení, že „socialistický empirismus je koneckonců jediná skutečně jistá base, na základě které jest možno situaci ve společnosti měniti a zlepšovati“. Připouštěl existenci dalších „státních“(!) bloků, ale zcela vyloučit chtěl extrémní reakcionáře, za něž považoval monarchisty a politizující katolíky, tj. podstatnou část občanů. Viz Antonín Klimek: Boj o Hrad I, Praha 1996, s. 50-51. Ve svém myšlení byl Beneš konzistentní a o šestnáct let později napsal: „Domnívám se, že demokracii nelze ztotožňovat ani s liberálním parlamentarismem v dosavadní jeho formě. Demokracie nejsou jen instituce a institucionalismus, demokracie je filozofický a mravní názor, demokracie usiluje o uskutečňování svobody, rovnoprávnosti, práva, spravedlnosti a bratrství – politicky, sociálně a hospodářsky (...) Nesmíme celou demokracii směřovat s vnějšími demokratickými formami, v nichž se projevuje (...) Je právě úkolem politiků, jak nejlépe a nejúčinněji organizovat formálně i věcně společnost. (...) Nepopírám, že je třeba, aby se dosavadní demokratické zřízení vyvíjelo a přizpůsobovalo novým společenským potřebám. Naopak prohlašuji to za důležitý úkol a sám o něm stále přemýšlím. Upozorňuji neustále, že vývoj spěje k demokracii hospodářské. V tom smyslu dostává se dosti učinění socialismu, který předvídal a domýšlel hospodářské důsledky demokratických principů (...) V hospodářské demokracii chce stát jen (!) vést, spravovat a určovat hlavní linie hospodářského života.“ Viz Ministr Beneš o dynamičnosti demokracie (Program, Demokratický střed I, 1935, s. 1-2, in: Mnichovská dohoda, cesta k destrukci demokracie v Evropě, s. 196-197). Během druhé světové války napsal Beneš knihu Demokracie dnes a zítra (dále bude citováno ze 4. vydání, Praha 1946). V pasáži, kde se snažil

vysvětlit svůj pohled na rozdíly mezi individualistickou demokracií, k níž se hlásil, a kolektivistickým socialismem, uvedl: „Pro praktickou politiku mi to nevadí přijímat sociální a hospodářská opatření velmi kolektivistická – v zájmu blaha a nejvyššího, ve společnosti moderní možného stupně svobody individua“ (s. 252-253). „Demokracie (...) jsou na cestě k dalšímu vývoji, který může vésti velmi daleko v budování beztržní společnosti, kde (...) by kapitalistická ‘volná hra hospodářských sil’ ve výrobě i v distribuci statků byla nahrazena vědeckým hospodářským plánováním (...) Uzná-li se však jednou zásada, že se neomezené majetnictví výrobních prostředků a získávání soukromého zisku ve výrobě a v distribuci statků zneužívá sociálně v té míře, jak to provádí moderní kapitalismus, uzná-li se, že je to nemravné, nesociální a nakonec protistátní a protinárodní, je to pak otázkou volby prostředků jak získat nápravu. Je to možno provést (...) násilnou revolucí, je však také možno jít postupně, vývojově, empiricky a vědeckým hospodářským plánováním, bez katastrof a bez násilností, dohodou a spoluprací. Jsem pro tuto druhou cestu (...) Jsem pro ni také proto, že jsem demokrat“ (s. 257). Beneš, protože byl „demokrat“, hodlal vyvlastnit majetek bohatých nikoliv jako Robin Hood, ale za pomoci vědeckého plánování dohodou a spoluprací – tj. vydat zákony legitimované „vývojem“, na jejichž základě bude bohatým lidem jejich majetek „demokraticky“ odebrán. Beneš dále vyvozoval, zjevně pro případ, že by vyvlastnění nebyli přístupní „dohodě a spoluprací“, že někdy jsou revoluce přeci jen nutné, aby poté znovu zopakoval: „Ale jako demokrat chci vyčerpát všechny cesty smírné, všechny prostředky dohody a všechny prostředky spolupráce“ (tamtéž). O politické pluralitě a legitimitě moci Beneš soudil: „Ale jsem toho mínění, že budoucí demokracie, jako bude omezovat nebo regulovat svobodu majetkovou a hospodářskou, bude musit také více regulovat některé způsoby a projevy dřívějšího svobodného demokratického života politického. Vývoj k socialisaci moderní společnosti a k plánování všeho druhu nese to sám sebou.“ (s. 311) Podle Benešova mínění: „Nemá tudíž v kontinentálních demokraciích přenecháno jako dosud úplné volnosti občanů a jejich svobodnému rozhodnutí, aby se politické strany zakládaly, budovaly a organizovaly bez předchozích zásadních konstitučních ustanovení a bez předchozího zákroku demokratické moci zákonodárné (...), jak tomu bylo v demokraciích až dosud“ (s. 312). Tyto politické vize Edvard Beneš prosadil v obnoveném Československu po druhé světové válce prostřednictvím tzv. Národní fronty.

(22) Národní fronta „benešistů“ a komunistů uzurpovala politickou moc, zakázala opozici, vysídliła a vyvlastnila sudetské Němce, zavedla cenzuru a znárodnila rozsáhlý soukromý majetek. Během tohoto revolučního procesu skandálním způsobem degradovala právo v procesech před tzv. Národním soudem a retribučními soudy, kde se nerozhodovalo na základě viny ale s ohledem na politickou objednávku. Mezi nejkřiklavější případy křivd v procesech Národního soudu patří odsouzení předsedy agrární strany Rudolfa Berana a generála Jana Syrového k dvacetiletému těžkému žaláři. Běžné představě spravedlnosti, ale i lidskosti, se zcela vymyká zatčení a týrání těžce nemocného protektorátního prezidenta Emila Háchy. Z tisíců tzv. retribučních vězňů, ať již viníků nebo nevinných, byli mnozí ve věznicích a zřizovaných táborech krutě týráni spodinou společnosti přijatou do státních služeb a to vesměs bez vyhlídky na jakékoliv zastání. Problematikou politického systému Národní fronty se zabývají například následující práce. Karel Kaplan: Pravda o Československu 1945-1948 (Praha 1990), Emanuel Mandler: Jeden díl permanentní revoluce v Čechách a na Moravě I.-III. (in: Střední Evropa, č. 58, 59, 73, 74, Praha 1996), Milan Drápala: Na ztracené vartě Západu, Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948 (Praha, 2000). Jan Cholínský: Československo 1945-1948 (in: Poutník Josef Kalvoda, Kladno 2002). Vladimír Bystrov: Svobodná nesvoboda (Praha 2006). K problematice tzv. retribučního soudnictví viz Mečislav Borák: Spravedlnost podle dekretu, Retribuční soudnictví v ČSR a Mimořádný lidový soud v Ostravě (Ostrava, 1998). K problematice vězeňství viz Tomáš Staněk: Retribuční vězni v českých zemích 1945-1955 (in: Vězeňské systémy v Československu a ve střední Evropě, Opava 2001) a Tábory v českých zemích v letech 1945-1948 (Šenov u Ostravy, 1996).

(23) O násilnostech během vysídlení sudetských Němců viz Tomáš Staněk: Perzekuce 1945 (Praha 1996) a Tábory v českých zemích v letech 1945-1948 (Šenov u Ostravy, 1996). Otřesná svědectví postižených byla publikována v měsíčníku Střední Evropa (1990, č. 14-16 a 2000, č. 100). Násilí páchané nebo tolerované státními zaměstnanci, „soudem ulice“,

samozvanými „Revolučními gardami“, loupeže a krádeže legalizoval Zákon č. 115/1946 o právnosti jednání souvisejících s bojem o znovunabytí svobody Čechů a Slováků z 8. 5. 1946.

(24) Jedná se o konference Mnichovská dohoda – sedmdesát let poté (25. 9. 2008, Centrum pro ekonomickou politiku, Robert Kvaček, Jan Kuklík, Jan Dobeš), ČSL a Mnichovská dohoda (30. 9. 2008, KDU-ČSL, Parlament ČR, Michal Pehr, Miloš Trapl, Jaroslav Šebek), Mnichov 1938 a česká společnost (18. 9. 2008, Ústav pro studium totalitních režimů, Václav Kural, Robert Kvaček, Miloš Trapl). Jediná zmínka o Nečasově misi padla na konferenci Mnichovská dohoda – sedmdesát let poté. Historik a pedagog na postsametovém výsluní Robert Kvaček zde prezentoval analýzu předmnichovského období, kořeněnou kritickým náhledem na politiku Francie či zmínkou o jiskérkách naděje na obranu vlasti poté, co se zadrhlo jednání Chamberlaina s Hitlerem, ale o Nečasově misi se nezmínil. Až v odpovědi na dotaz z řad posluchačů byl nucen připustit, že tato Benešova tajná diplomacie už značně předjímalá rozhodnutí o kapitulaci a že ony jiskérky naděje na obranu byly spíše chimérické.

(25) Viz Josef Harna - Rudolf Fišer: Dějiny českých zemí II. (Fortuna, Praha 1998), Jana Burešová: Dějepis 9 (Prodos, Olomouc, 2000), Jan a Jan Kuklíkovi: Dějepis 4 pro gymnázia a střední školy (SPN, Praha 2005) a Dějiny 20. století (SPL-Práce, Praha 2000), Vratislav Čapek-Jaroslav Pátek: Dějepis pro střední odborné školy (Scientia, Praha 2001), Robert Kvaček: České dějiny II. (SPL-Práce, Praha 2002) atd. Pojetí výkladu událostí v září 1938 v uvedených učebnicích navazuje na učebnice publikované v devadesátých letech dvacátého století, z jejichž interpretací lze vyvodit, že „Mnichov byl vyvolán jistou konstelací sil (tj. „zrady Západu“, pozn. autora), v níž malý stát neměl sám o sobě možnost situaci řešit a nutně se stal její obětí“ (Zdeněk Beneš: Mnichov v Československých a českých učebnicích dějepisu, in: Mnichovská dohoda, cesta k destrukci demokracie v Evropě, s. 292).

(26) Francie usilovala o oslabení a ponížení Německa po jeho kapitulaci v první světové válce prostřednictvím záborů území, vysokých válečných pokut, vojensko-politických omezení a v neposlední řadě získání vlivu ve středu Evropy prostřednictvím spojenectví s více než oddaným Československem, jehož hranice pomohla prosadit na pařížské mírové konferenci. Důsledkem této politiky bylo zbídačení Německa a nepřímo tak i příprava cesty pro nástup Hitlera k moci.

(27) Kromě negativ zahraniční a národnostní politiky se v dnes tolik oslavované československé „první“ republice vyskytovaly negativní jevy jako je propagandistické formování veřejného mínění spojené s neúctou k náboženské a stavovské tradici a naopak s pěstováním kultu prezidenta Masaryka, vytvoření „hradní“ mocenské kliky financované ze státních peněz samotným oslavovaným Masarykem, zbytnění moci politických stran a stranickost (zkorumpovanost) státní správy, skandální případy politického zneužívání moci soudní nebo politická tisková cenzura. Viz zejména zlomová práce české historiografie moderních dějin – Antonín Klimek: Boj o Hrad I. a II. (Praha, 1996 a 1998). Významnou změnou, s ohledem na stále rozbuzelé jednostranně oslavné prezentování meziválečného Československa, byla i část zaměření a obsahu tematického bloku České televize (ČT 24, 28. 10. 2008) u příležitosti devadesátého výročí vzniku Československa.

(28) Milan Churaň v knize Postupim a Československo (Praha 2001, s. 30-31) vyslovil v souvislosti s Nečasovou misí tento názor: „Dvacetiletý odpor uznat Němce v Československu za rovnoprávný státní národ nakonec vedl k záměru zlikvidovat je jako významnou národnostní menšinu“ a upozornil, že tento Benešův plán znamenal „zásadní obrat v dosavadní československé národnostní politice“, že tento plán vznikl rok před druhou světovou válkou, což „vyvrací neustále opakovaná tvrzení, že poválečné nucené vysídlení Němců má příčinnou souvislost s druhou světovou válkou“. Historik Robert Kvaček se ve svých současných publikacích a veřejných vystoupeních o Nečasově misi kupodivu nezmiňuje ani tehdy, když téma k posouzení této události přímo vybízí. Například v článku „Glosy o Mnichovu v historiografii“ (in: Mnichovská dohoda, cesta k destrukci demokracie v Evropě, Praha 2004, s. 243-251), v učebnici pro střední školy (České dějiny II., Praha 2002) nebo ve svých vystoupeních na konferencích v září 2008 (Co předcházelo Mnichovské dohodě a Mnichovské desatero). Kvačkův velbloudí postoj následují také někteří historikové mladší generace, ač je jisté, že o Nečasově misi vědí, stejně jako o ní ví už minimálně od roku 1958 Kvaček (viz

Robert Kvaček: *Osudná mise*, Praha 1958, s. 188). Historik Zdeněk Kárník píše ve třetím díle své rozsáhlé práce o první československé republice, že Benešův „pátý plán nikdy k žádnému adresátovi nedošel a nestal se předmětem žádného jednání“ (*České země v éře první republiky, 1918-1938, Díl třetí, s. 576*). Tato interpretace je zavádějící, protože Benešův návrh ke svým adresátům došel – nejprve k předsedovi francouzských socialistů Léonu Blumovi, poté od Bluma k předsedovi francouzské vlády Édouardu Daladierovi a následně od Francouzů k Britům, tj. k Chamberlainovi a jeho vládě. Historik Jindřich Dejmek ve své biografii prezidenta Beneše sice oproti tomu uvádí, že francouzští a britští politikové byli s obsahem poselství seznámeni, ale dodává, že tento „odvážný, ba značně riskantní – a formálně jistě neústavní – krok však spád událostí podstatněji neovlivnil“ (*Edvard Beneš, Politická biografie českého demokrata, část druhá, Praha 2008, s. 147-148*). Toto tvrzení je rovněž zavádějící, protože Nečasova mise v nachylujícím se vyvrcholení záříjové krize nepochybně ovlivnila francouzský postoj a zároveň stvrdila již započatý britský postup v daných intencích (Chamberlainovo jednání s Hitlerem).

(29) Wenzel Jaksch: *Cesta Evropy do Postupimi*, s. 189 a 191.

(30) Milan Hauner, editor: *Edvard Beneš, Paměti I. Mnichovské dny*. Kromě tohoto obsáhlého textu „paměti“ vyjádřil Beneš své stanovisko k problematice „mnichovské krize“ zejména v dopisu poslanci Ladislavu Rašínovi v listopadu 1938 a v parlamentní řeči z 28. 10. 1945 nazvané *Zpráva národu* (oba texty jsou publikovány in: Milan Hauner, editor: *Edvard Beneš, Paměti III, Dokumenty*).

(31) Po spojení Benešova londýnského tzv. demokratického exilu s Gottwaldovým moskevským exilem komunistickým vznikla Národní fronta, první – nevolená – vláda obnoveného státu a její Košický vládní program spolu s Benešovými dekrety fakticky nahrazující ústavu. Komunisté měli vypracovaný vlastní koncept dvoufázové revoluce, který úspěšně realizovali s nevědomou pomocí Beneše a představitelů nekomunistických stran Národní fronty, kteří se tak stali podle komunistické terminologie „užitečnými idioty“ tj. nevědomými pomocníky komunistů. První fází tohoto konceptu bylo uskutečnění „národní a demokratické revoluce“, spočívající v popření a rozrušení modelu předválečného uspořádání státu (v intencích principů tradiční liberální demokracie) společnou Národní frontou a druhou fází bylo „přerůstání v revoluci socialistickou“ tj. odstavení dosavadních spojenců a uchvázení neomezené politické moci komunistickou stranou. Viz Josef Kalvoda: *Role Československa v sovětské strategii* (Kladno 1999, s. 224, 26-235, 240-245).

(32) Milan Hauner, editor: *Edvard Beneš, Paměti III, Dokumenty* (s. 288-290). Hauner v poznámce č. 185 na s. 290 konstatuje, že neudržitelnost Benešových tvrzení v tomto dopisu je zřejmá.

(33) Viz Nečasova anglicky sepsaná zpráva z roku 1943 o vykonání mise *Remarks about the Political Events Before and After Munich*, Hoover Institution Archives, Stanford University, Osuský, box 47. Jak dokládá Hauner (*Mnichov a Edvard Beneš, s. 21*), o (ne)zničení Benešových pokynů se zmiňuje také Benešův kancléř Jaromír Smutný v krátké poznámce zachované v pozůstalosti: Beneš si přál, aby Nečas zničil poznámky, které mu dal na cestu. Dobře, že tak neučinil“ (*ANM, Smutný, neinventar., kart. 2, s. 13*) a ve svých podrobných poznámkách k Nečasově misi a k rozhovorům, které sám za války s Nečasem vedl (*Columbia, Bakhmeteff Archives/Smutny, 3493*).

(34) Nečasova anglicky sepsaná zpráva *Remarks about the Political Events Before and After Munich*.

(35) Tamtéž. Skutečnost, že Beneš naléhal na Nečase, aby pařížskou misi prohlásil za vlastní iniciativu, potvrdila historikovi Josefu Kalvodovi v osobním rozhovoru Pavla Osuská, manželka československého diplomata Štefana Osuského, který byl během války s Nečasem v úzkém kontaktu (*Případ ing. Jaromíra Nečase, in: Z bojů o zítřek II., Toronto 1996*).

(36) Dopis Jaromíra Nečase Edvardu Benešovi z 8. 7. 1943 (s. 2-3). Dopis je uložen v Hooverově ústavu (Hoover Institution Archives, Stanford University, Osuský, box 47), jeho kopie je ve vlastnictví autora tohoto textu.

(37) Nečasova anglicky sepsaná zpráva Remarks about the Political Events Before and After Munich.

(38) Dopis Jaromíra Nečase Edvardu Benešovi z 8. 7. 1943 (s. 3-4).

(39) Smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Československem a Sovětským svazem s platností na dvacet let sjednal a uzavřel Beneš v prosinci 1943 v Moskvě přes nesouhlas Velké Británie. Tato smlouva, a nikoliv jednání jaltské konference v únoru 1945 jak je to v české historiografii a žurnalistice často prezentováno, znamenala (dobrovolné) začlenění Československa po druhé světové válce do sovětské sféry vlivu. Podrobnosti viz Josef Kalvoda: Role Československa v sovětské strategii (s. 191-215) a Jalta 1945 a vítězný únor 1948 (in: Z bojů o zítřek III., Kladno 1998, s. 166-169). Podrobnosti k Jaltské konferenci viz Václav George Panocha: Jalta 1945 (Praha 2002).

(40) Z Benešova posledního dopisu Nečasovi cituje Nečasův synovec Otakar Zoufalý v článku Politik čistých rukou – sociální demokrat ing. Jaromír Nečas v exilovém Právu lidu (1984, č. 1) vydávaném Jiřím Loewym v německém Wuppertalu.

(41) Viz přepis rozhovoru autora tohoto textu s Nečasovým synovcem Otakarem Zoufalým. Podrobnosti z posledního období Nečasova života sdělila Zoufalému ošetřovatelka Howellová při opakovaných setkáních nejprve krátce po válce ve Velké Británii a v Československu a později po Zoufalého emigraci v Německu.

(42) Tamtéž.

(43) Jan Pachta a Pavel Reiman: O nových dokumentech k otázce Mnichova (in: Příspěvky k dějinám KSČ, 1957, č. 1, s. 104-133); Mnichov v dokumentech, II. díl (Praha 1958); V. Vrabec: Zrada se začala naplňovat (in: Rudé právo, 16. 9. 1938).

(44) Štefan Osuský: Na lži se budoucnost národa budovat nedá (in: Novina, Chicago, 1967, č. 1); Josef Kalvoda: Mnichovská diskuse (in: Nedělní hlasatel, Chicago, 28. 5. 1989), Svědectví Dr. Osuského o Mnichově (in: Nedělní hlasatel, Chicago 3. 2. 1985), Mnichov: Beneš a vojáci (in: Nedělní hlasatel, Chicago, červenec 1984), Případ ing. Jaromíra Nečase (Nedělní hlasatel, Chicago, 17. 6. 1984), Dr. Beneš a Mnichov (Hlasatel, Chicago, 9. 4. 1982), Mnichovská problematika (Národní politika, Mnichov, březen 1980), Bojovat či nebojovat (Hlasatel, Chicago, 19. 10. 1979).

(45) Jiří Mikulka: Příběh téměř zapomenutého politika Jaromíra Nečase (Nové město na Moravě 2000); Karel Černý: Causa Jaromír Nečas (in: Reflex, 2000, č. 23); Jan Cholínský: Mnichov 29. 9. 1938 a Praha 30. 9. 1938 (in: Střední Evropa, 1998, č. 84).

(46) Moderní česká státnost je pojem používaný v historiografii, politologii, právní vědě, žurnalistice a v neposlední řadě v praktické politice. Její obsah byl formulován a je průběžně formován historiky, právníky, politology a politiky od devadesátých let dvacátého století. Nosnými pilíři obsahového pojetí, které v České republice převážilo a vítězí, jsou: vznik Československa po první světové válce a jeho dvacetileté trvání, působení prvních dvou prezidentů Tomáše G. Masaryka a Edvarda Beneše, budování nově organizovaného státu po německé okupaci a zavedení liberálně demokratického systému po pádu komunismu. Součástí pojetí moderní české státnosti jsou i právně a politicky hájené a historiografií ospravedlňované procesy socializující demokracie v tzv. třetí republice po druhé světové válce: socializující diktatura Národní fronty, likvidace nezávislé moci soudní i zákonodárné, cenzura sdělovacích prostředků, likvidace pravicových stran a pronásledování jejich představitelů a příznivců, vysídlení a vyvlastnění sudetských Němců, znárodnění tj. rozkradení soukromého majetku, atd. Vínou za „dílčí“, dnes „progresivně“ připouštěná, negativa třetí republiky nesou podle

většiny českých historiků nehmotné veličiny – poválečná doba“ a tzv. sovětská sféra vlivu. Viz například příspěvky na konferencích pořádaných Ústavem pro soudobé dějiny Akademie věd ČR: Československo na rozhraní dvou epoch nesvobody (Praha 2005) a Únor 1948 v Československu (Praha 2008). Uvedené procesy „socializující demokracie“ garantoval v třetí republice prezident Edvard Beneš svoji autoritou a svými projevy pronášenými zpravidla pod dvěma portréty v nadživotní velikosti – Stalina a sebe sama. Historik Jindřich Dejmek ve svých odborných textech představuje Beneše jako velkého československého demokrata a přispívá k vysvětlení ideových základů moderní české státnosti například názorem, že „historik stojí politicky na platformě moderní české státnosti“ musí dát „za pravdu tvrzení tzv. Lex Beneš (jak je nazýván zákon přijatý českým parlamentem, pozn. autora), podle něhož se tento muž zasloužil o stát“. Benešovými kritiky jsou podle něho účelově politizující historikové, ale především historizující publicisté, jimž „fakta vytrháváná z dobového kontextu (...) slouží jako berlička k podepření jejich vlastních apriorních politicky motivovaných konstrukcí velmi podobně jako kdysi českým stalinistům v padesátých letech“ (Edvard Beneš, Politická biografie českého demokrata, Praha 2008, s. 721-722).

(47) S případným „historiografickým pádem“ Beneše se logicky vynoří otázka: Proč si jej tedy vybral tolik oslavovaný Masaryk jako svého nejbližšího spolupracovníka a nástupce?. Odpověď na ni je prostá a formuloval ji již před mnoha lety v exilu historik Josef Kalvoda: „Masaryk a Beneš byly spojitě nádoby“. Ve své monumentální knize o vzniku Československa Kalvoda tyto hlavní představitele moderní české státnosti charakterizoval: „Oba měli tendenci zaměňovat politické iluze za realismus a střízlivost (...). Vnímali realitu pouze svými vlastníma očima – na sebe a události kolem nikdy nepohlíželi jinou optikou. Upadali tak do sebestřednosti a pokrytectví, uplatňující v konkrétních situacích ‚svatý zákon sobectví‘. Oběma byla česká otázka problémem malého národa žijícího mezi východem a západem, nikoli problémem politického národa, jehož historie a tradice jsou spjaty se střední Evropou. (...) Oba představovali moderní politický trend, charakterizovaný politickou manipulací lidských vztahů, v níž ti, kdož se formálně hlásí k racionalismu, uměle vytvářejí atmosféru iracionality“ (Genese Československa, Praha 1998, s. 447).

(48) Například podle britského premiéra Lloyda George byl Beneš „impulzivní, lživý, ale mnohem méně chytrý, zato však krátkozraký politik, který nepředvídal, že čím více uchvátí, tím méně může udržet“ (Wenzel Jaksch: Cesta Evropy do Postupimi, s. 162). Americký vyslanec ve Francii William Bullit psal o Benešovi ve své zprávě pro prezidenta, že „každý, kdo něco znamená v politickém životě Francie a Anglie, považuje Beneše za naprosto sobeckou postavu, která svou lacinou mazaností v drobných záležitostech a naprostým nedostatkem moudrosti ve věcech velkých umožnila rozpad své země“. (Josef Kalvoda: Role Československa v sovětské strategii, s. 117). Co se týče názorů na Benešovo vlivové agentství ve prospěch Stalina, například v dubnu 1943 americký diplomat Anthony J. Biddle ve své zprávě pro prezidenta vyslovil názor, že „český zdroj (tj. Beneš, poznámka autora) může být nástrojem ruské propagandy“ ve věci (ne)otevření druhé fronty na Balkáně západními spojenci a v květnu téhož roku se úředníci ministerstva zahraničí Spojených států domnívali, že při rozmluvě s americkým prezidentem „dr. Beneš se pokusí vyvrátit všeobecně rozšířené mínění, že je agentem Moskvy“ (tamtéž, s. 151). K otázce Benešova „agentství“ se rovněž vyjádřili historikové Josef Kalvoda (Byl Edvard Beneš sovětským agentem?, in: Z bojů o zítřek III., s. 156-160) nebo Stanislav Auský, který v rozhovoru s autorem tohoto článku konstatoval, že během jeho výzkumů ve Spojených státech týkajících se druhé světové války se důstojníci CIA, s nimiž se setkal, o Benešovi vyjadřovali jako o vlivovém agentovi Sovětského svazu.

(49) Na nespokojenost Slováků a příslušníků menšin se svým postavením v Československu upozorňuje Churaň (Postupim a Československo, s. 28-29).

Článek vyšel na pokračování na blogu Délský potápěč.

Na <http://www.cs-magazin.com> vyšel v březnu 2009 a byl přetištěn na <http://www.go-east-mission.de> se svolením